

Ruimte. Mensen. Toekomst.

Contourennota Omgevingsvisie
Gemeente Borne

BRO

colofon

projectnaam
Contourennota Omgevingsvisie

datum
11 februari 2025

projectnummer
P07860

opdrachtgever
Gemeente Borne

BRO
projectleider
FWi

projectteam
LvdH, LFa

bron kaft
BRO

review
LvdH

Willemsplein 2
5211 AK ’s-Hertogenbosch
+31 (0)73 208 91 55
info@bro.nl
www.bro.nl

BRO



Inhoudsopgave

1 Inleiding 4
1.1 Basis voor de omgevingsvisie 5
1.2 Wat is een omgevingsvisie? 5
1.2.1 Omgevingsvisie Borne 5
1.3 Het beleidshuis 6

2 Samenvattende contouren 7
2.1 Opbouw van de omgevingsvisie 8
2.2 Leidende principes 8
2.3 Aandachtspunten 8
2.4 Participatie 9
2.5 Wettelijke vereisten en overwegingen 9

3 Opbouw van de omgevingsvisie 10
3.1 Detailniveau 11
3.2 Thematische indeling 12
3.3 Gebiedsgerichte uitwerking 12
3.4 Visualisaties 12
3.5 Inhoudsopgave 14

4 Leidende principes 15
4.1 Leeswijzer 16
4.2 Algemene uitgangspunten 16
4.3 Wonen in een aantrekkelijke leefomgeving 17
4.4 Gezond, inclusief en veilig 18
4.5 Ondernemend en gastvrij 19
4.6 Verblijven, ontmoeten en toegankelijk 20
4.7 Duurzaam en biodivers 22

5 Aandachtspunten 24

6 Participatie 27
6.1 Belangrijke groepen voor participatie 28
6.2 Participatie in drie fasen 28
6.3 Aandachtspunten bij participatie 28

7 Wettelijke vereisten en overwegingen 30
7.1 Borgen actualiteit 31
7.1.1 Hoe omgaan met in ontwikkeling zijnde beleidsstukken 31
7.1.2 Omgevingsvisie dagvers houden 31
7.2 Beleidshuis, uitwerking programma's en bevoegdheden Gemeenteraad en College 31
7.3 Kostenverhaal 32
7.4 Digitaal stelsel omgevingswet 32
7.5 Toepassing milieubeginselen 33
7.6 Plan-m.e.r.-procedure 33

1 Inleiding



1.1 Basis voor de omgevingsvisie

Gemeente Borne is bezig met het opstellen van de omgevingsvisie. Het opstellen van een omgevingsvisie is een complex proces. Daarom heeft gemeente Borne behoefte aan duidelijkheid over de aanpak en de inhoud van de omgevingsvisie. Deze contourennota stelt hiervoor de kaders.

Dit document omvat de contouren voor de op te stellen omgevingsvisie. Deze hoofdlijnen vloeien voor een groot deel voort uit het gemeentelijke beleid en de opgestelde stukken in het proces van de nieuwe omgevingsvisie. Daarnaast zijn verdiepende gesprekken belangrijke input voor de hoofdlijnen in dit document. Door middel van deze contouren is het voor gemeente Borne duidelijk hoe zij haar omgevingsvisie wil opstellen en zijn er een aantal belangrijke keuzes gemaakt. Denk hierbij aan het detailniveau van de omgevingsvisie en het vervolgproces na vaststelling.

1.2 Wat is een omgevingsvisie?

Iedere gemeente in Nederland is verplicht om op 1 januari 2027 een omgevingsvisie te hebben. De omgevingsvisie is een vormvrij document. Hierdoor kunnen gemeenten veel keuzes over hoe zij hun omgevingsvisie willen inrichten zelf maken. Echter zijn er ook een aantal wettelijke vereisten voor de omgevingsvisie:

- Een omgevingsvisie moet een langetermijnvisie zijn voor de hele fysieke leefomgeving en het hele grondgebied.
- Het is een verplicht instrument voor Rijk, provincie en gemeente.
- De omgevingsvisie is zelfbindend voor de bestuurslaag die de omgevingsvisie vaststelt. Dat betekent in dit geval dat de omgevingsvisie bindend is voor de gemeenteraad. De omgevingsvisie is niet bindend voor bijvoorbeeld burgers.
- De opzet van de omgevingsvisie is vormvrij, maar moet wel digitaal raadpleegbaar zijn en voldoen aan de publicatiestandaarden van het digitale stelsel omgevingswet (DSO).
- Een omgevingsvisie bevat in ieder geval de volgende elementen:
  - Een beschrijving van kwaliteiten van de fysieke leefomgeving;
  - De hoofdlijnen van voorgenomen ontwikkelingen van het grondgebied;
  - De hoofdzaken van het voor de fysieke leefomgeving integraal te voeren beleid.
- Participatie bij de totstandkoming van de omgevingsvisie is verplicht, maar de methode en reikwijdte van de participatie is aan elke gemeente zelf.
- Kostenverhaal: basis voor vragen financiële bijdrage in exploitatieovereenkomst.

1.2.1 Omgevingsvisie Borne

De omgevingsvisie van Borne is dus de langetermijnvisie voor de fysieke leefomgeving van gemeente Borne. De centrale vraag in de omgevingsvisie is ‘hoe ziet gemeente Borne er in 2040 uit?’. Hierbij wordt naar het gehele grondgebied van de gemeente gekeken (dus ook Hertme en Zenderen). Sommige opgaven vragen echter om een uitwerking naar een deelgebied, of juist naar een perspectief over de plaats van gemeente Borne binnen de regio. Ook dit staat in de omgevingsvisie.

In het eerder doorlopen traject heeft gemeente Borne 10 belangrijke onderwerpen benoemd. Dit zijn: de regionale opgave (schaalsprong, groei), wonen, mobiliteit, economie, ruimtelijke (groene) kwaliteit, duurzaamheid, erfgoed, (vrijetijds)economie, leefbaarheid en gezondheid.

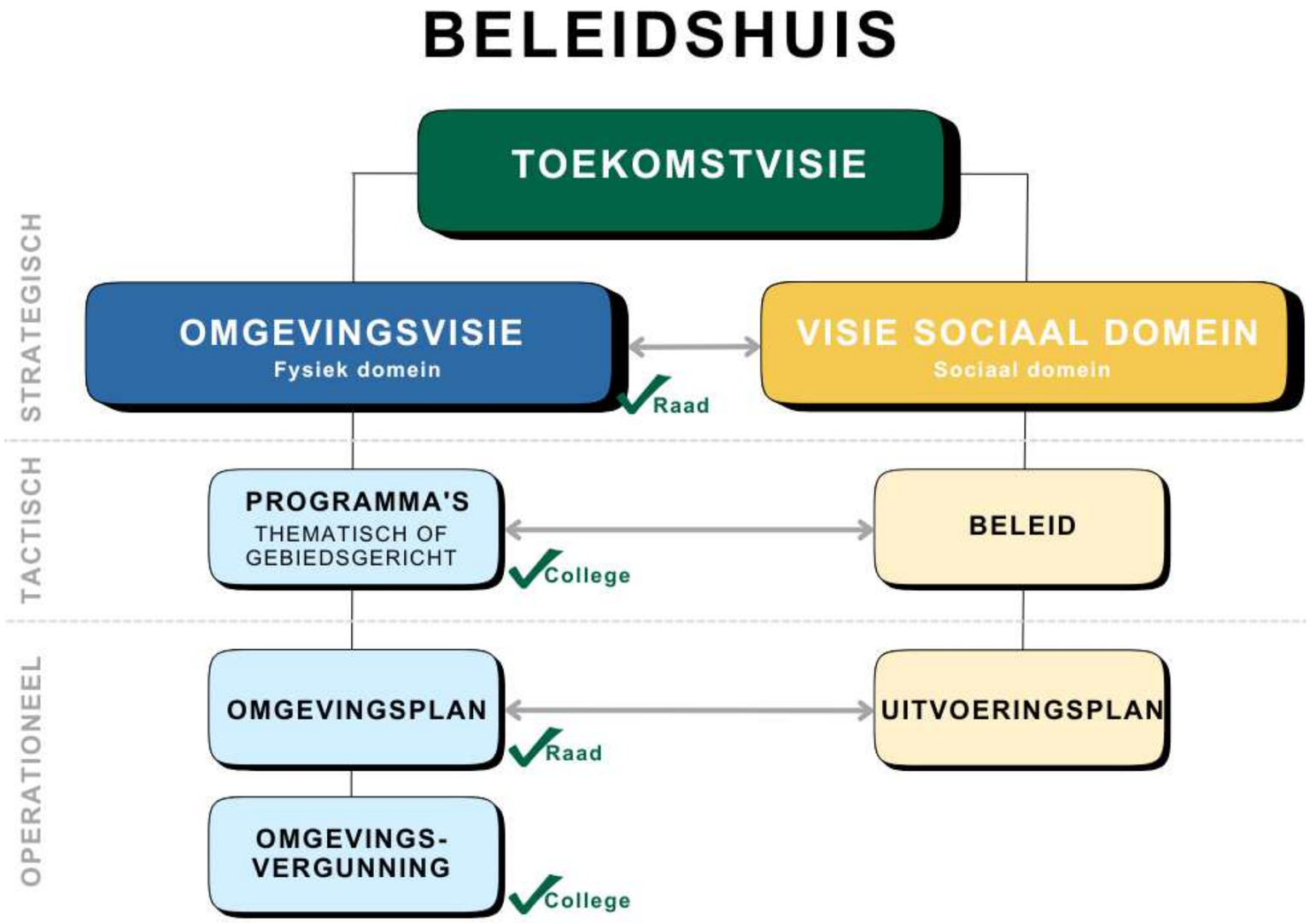
1.3 Het beleidshuis

De omgevingsvisie heeft een belangrijke plaats binnen het beleidshuis. Het beleidshuis geeft de structuur weer waarbinnen de verschillende beleidsdocumenten van gemeente Borne samenhangen. De basis van het beleidshuis is de scheiding van strategische, tactische en operationele uitspraken.

De omgevingsvisie is het dak van het beleidshuis voor het fysieke domein. De visie geeft weer hoe gemeente Borne er in 2040 uit wil zien. Het is daarmee een document vol met visies en ambities. De omgevingsvisie bevat daarmee voornamelijk uitspraken op strategisch niveau. Aspecten op het gebied van gezondheid (bijvoorbeeld bewegen, sport) en leefbaarheid (bijvoorbeeld thema's op het gebied van welzijn) raken het sociaal domein. Afstemming tussen de omgevingsvisie en de visie op het sociaal domein is dan ook wenselijk.

De uitspraken uit de omgevingsvisie moeten door vertaald worden om ze uitvoerbaar te maken. Onder de omgevingsvisie hangen de programma's. Deze programma's geven invulling aan de manier waarop de gemeente haar ambities uit de omgevingsvisie wil realiseren. De programma's bevatten daarom voornamelijk uitspraken op tactisch niveau. Op dit moment zijn er meerdere programma's voor gemeente Borne in ontwikkeling.

Onder de programma's hangt het omgevingsplan. In dit omgevingsplan zijn alle relevante regels opgenomen die gelden in gemeente Borne. Dit document bevat daarom uitspraken op operationeel niveau. Het omgevingsplan van gemeente Borne is momenteel in ontwikkeling.



Figuur 1: Schematische weergave van het beleidshuis

2 Samenvattende contouren



2.1 Opbouw van de omgevingsvisie

- Gemeente Borne ziet het huidig beleid en een aantal opgestelde deelvisies als belangrijke basis voor de omgevingsvisie. Aanvullend daarop wil de gemeente nieuwe opgaven, knelpunten en kansen kunnen opnemen. Een **richtinggevende omgevingsvisie** is daarom passend.
- De omgevingsvisie bevat veel verschillende onderwerpen. Voor de toegankelijkheid is het fijn te werken met een **thematische indeling**. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van een aantal leidende principes, die aansluiten op de ambities van de gemeente. De indeling betreft dan: ‘Duurzaam en biodivers’, ‘Verblijven, ontmoeten en toegankelijk’, ‘Gezond, inclusief en veilig’, ‘Wonen in een aantrekkelijke leefomgeving’ en ‘Ondernemend en gastvrij’.
- Bij een richtinggevende omgevingsvisie is het passend om te werken met een **gebiedsgerichte uitwerking**. Specifieke opgaven, knelpunten en kansen kunnen daarmee gekoppeld worden aan locaties. Er is gekomen om te werken met 4 deelgebieden, namelijk kern Borne, kern Hertme, kern Zenderen en het Buitengebied.
- Visualisaties dragen bij aan de toegankelijkheid van de omgevingsvisie. De omgevingsvisie zal een thematische indeling en een gebiedsgerichte uitwerking bevatten. **Thematische infographics** zijn een goede manier om de ambities per thema weer te geven. Gezien de doorlooptijd zullen er geen gebiedsgerichte visiekaarten opgesteld kunnen worden voor de deelgebieden. Er is gekozen om passend bij de status op dit moment een abstracte visiekaart op te nemen, op basis waarvan in een later stadium visiekaarten voor deelgebieden kunnen worden uitgewerkt.

2.2 Leidende principes

- Een thematische indeling is belangrijk voor de toegankelijkheid van de omgevingsvisie. Gebaseerd op de huidige (concept) stukken, is gekozen met 5 thema’s (oftewel leidende principes) te werken. Het is belangrijk om per ambitie of opgave duidelijk te hebben of dit uit vastgesteld beleid of nog vast te stellen beleid afkomstig is of dat een volledig nieuwe ambitie of opgaven betreft. Hieronder wordt aangegeven hoe er met deze 3 soorten omgegaan kan worden.
  - **Ambities en opgaven afkomstig uit vastgesteld beleid**: Deze uitspraken kunnen direct worden opgenomen in de omgevingsvisie. Ze zijn immers al bij de gemeenteraad behandeld en er zal ook al participatie over hebben plaatsgevonden. In principe is iedereen het (in grotere of kleinere mate) eens met de ambities en opgaven in vastgesteld beleid.
  - **Ambities en opgaven afkomstig uit nog vast te stellen beleid**: Deze uitspraken kunnen niet direct worden opgenomen in de omgevingsvisie. Het is belangrijk om voor deze ambities en opgaven duidelijk te hebben hoe de gemeenteraad, het college en andere participanten hier tegenaan kijken. Indien het document al vergevorderd is, er participatie heeft plaatsgevonden en vaststelling voorzien is, kunnen de uitspraken alsnog opgenomen worden in de omgevingsvisie. Indien dit niet het geval is, is het belangrijk deze ambities en opgaven eerst nog te toetsen door middel van participatie.
  - **Nieuwe ambities en opgaven**: deze ambities en opgaven zijn afkomstig uit gevoerde gesprekken. Er heeft nog geen, of zeer beperkte participatie, over deze ambities en opgaven plaatsgevonden. Het is belangrijk dat deze ambities en opgaven nadrukkelijk aandacht krijgen in het participatieproces, zodat er een wel overwogen afweging gemaakt kan worden of deze ambities en opgaven opgenomen moeten worden in de omgevingsvisie.

2.3 Aandachtspunten

- Uit de inventarisatie van ambities en opgaven zijn **diverse botsende belangen** zichtbaar geworden. De mate waarin de ambities en opgaven botsen verschilt, maar het is belangrijk dat deze botsingen inzichtelijk zijn. Een voorbeeld van zo’n botsend belangen is de ambitie voor clustering van (commerciële) voorzieningen en de bereikbaarheid van voorzieningen. Meer voorbeelden zijn te vinden in hoofdstuk hoofdstuk 5. Over deze botsende belangen zullen keuzes gemaakt moeten worden. Dit kan in het traject van de omgevingsvisie, maar de botsende belangen kunnen ook agenderend worden opgenomen in de omgevingsvisie. De keuze wordt in dat geval later gemaakt, bijvoorbeeld bij de uitwerking van een programma. Indien de keuze in de omgevingsvisie wordt gemaakt, is het belangrijk dat deze botsende belangen voldoende besproken worden tijdens het **participatieproces**.

2.4 Participatie

- Het is belangrijk dat de omgevingsvisie breed gedragen wordt. Daarvoor moeten **verschillende groepen participanten** worden betrokken. We onderscheiden de volgende groepen: inwoners, ketenpartners, stakeholders, ambtenaren, gemeenteraad en college.
- Participatie kent grofweg drie fasen, namelijk ‘ophalen en informeren’, ‘herkennen en toetsen’ en ‘ter inzage legging’. Voor de drie fasen is het volgende gekozen:
  - Fase 1: **raadplegen (trede 2)**. Deze fase is al doorlopen in het voortraject en is daarmee afgerond.
  - Fase 2: **herkennen en toetsen (adviseren, trede 3)**. Deze fase moet nog doorlopen worden, waarbij alle doelgroepen minimaal 1 keer worden betrokken.
  - Fase 3: **ter inzagelegging (raadplegen, trede 2)**. Dit is een wettelijke vereiste en kan niet worden overgeslagen.
- Het is belangrijk dat er op een duidelijke manier wordt gecommuniceerd met de verschillende groepen participanten. Er wordt aangeraden een pagina aan de **gemeentewebsite** toe te voegen, waarop de voortgang van de omgevingsvisie wordt getoond. Hier kunnen participanten de benodigde informatie vinden. Voor het kenbaar maken van participatiemomenten is **actievere communicatie**, bijvoorbeeld via flyers en social media, belangrijk.

2.5 Wettelijke vereisten en overwegingen

- Tijdens het opstellen van de nieuwe omgevingsvisie zijn meerdere **deelvisies nog in ontwikkeling**. Het is belangrijk dat deze op een goede manier landen in de omgevingsvisie. Van documenten waarbij vaststelling op zeer korte termijn voorzien is, kunnen de strategische uitspraken opgenomen worden in de omgevingsvisie. Bij documenten waar vaststelling niet zeker is of waarbij dit niet op korte termijn voorzien is, is het verstandig deze documenten agenderend op te nemen en ze bij een actualisatie op te nemen.
- Met betrekking tot het dagvers houden van de omgevingsvisie is het goed om in de omgevingsvisie op te nemen om de hoeveel jaar deze minimaal geëvalueerd moet worden. Er is gekozen om **iedere 4 jaar te evalueren** en/of actualiseren.
- Aandacht voor het **beleidshuis** is belangrijk. De omgevingsvisie beperkt zich tot uitspraken op strategisch niveau. De uitwerking op tactisch en operationeel niveau vinden plaats in de programma’s en in het omgevingsplan. Veel beleidsdocumenten van gemeente Borne bevatten momenteel uitspraken op verschillende niveaus. Het is belangrijk om bij de huidige beleidsdocumenten inzichtelijk te maken welke strategische, tactische en operationele uitspraken worden gedaan, zodat duidelijk wordt tot welk instrument deze behoren.
- De exacte uitwerking van het **kostenverhaal** past niet binnen het strategische niveau van de omgevingsvisie. In de omgevingsvisie worden daarom de hoofdlijnen rondom het kostenverhaal en financiele bijdrage opgenomen, maar een verdere uitwerking landt elders.
- Het is een wettelijke vereiste om de toepassing van **milieubeginselen** in de omgevingsvisie op te nemen. Hier wordt een aparte paragraaf aangewijd.
- Uitgaande van een richtinggevende omgevingsvisie is het de verwachting dat er alleen **richtinggevende uitspraken** worden opgenomen in de omgevingsvisie. Hierdoor is een plan-m.e.r. procedure niet verplicht. Mochten toch kaderstellende uitspraken gedaan worden, dan wijzigt deze keuze en zal er een plan-m.e.r. procedure doorlopen moeten worden.
- Publicatie in het DSO is een van de wettelijke vereisten. Daarom wordt er voorgesorteerd op de eisen rondom publicatie **STOP-TPOD**. Dit is ook de manier waarop het DSO bedoeld is.

3 Opbouw van de omgevingsvisie



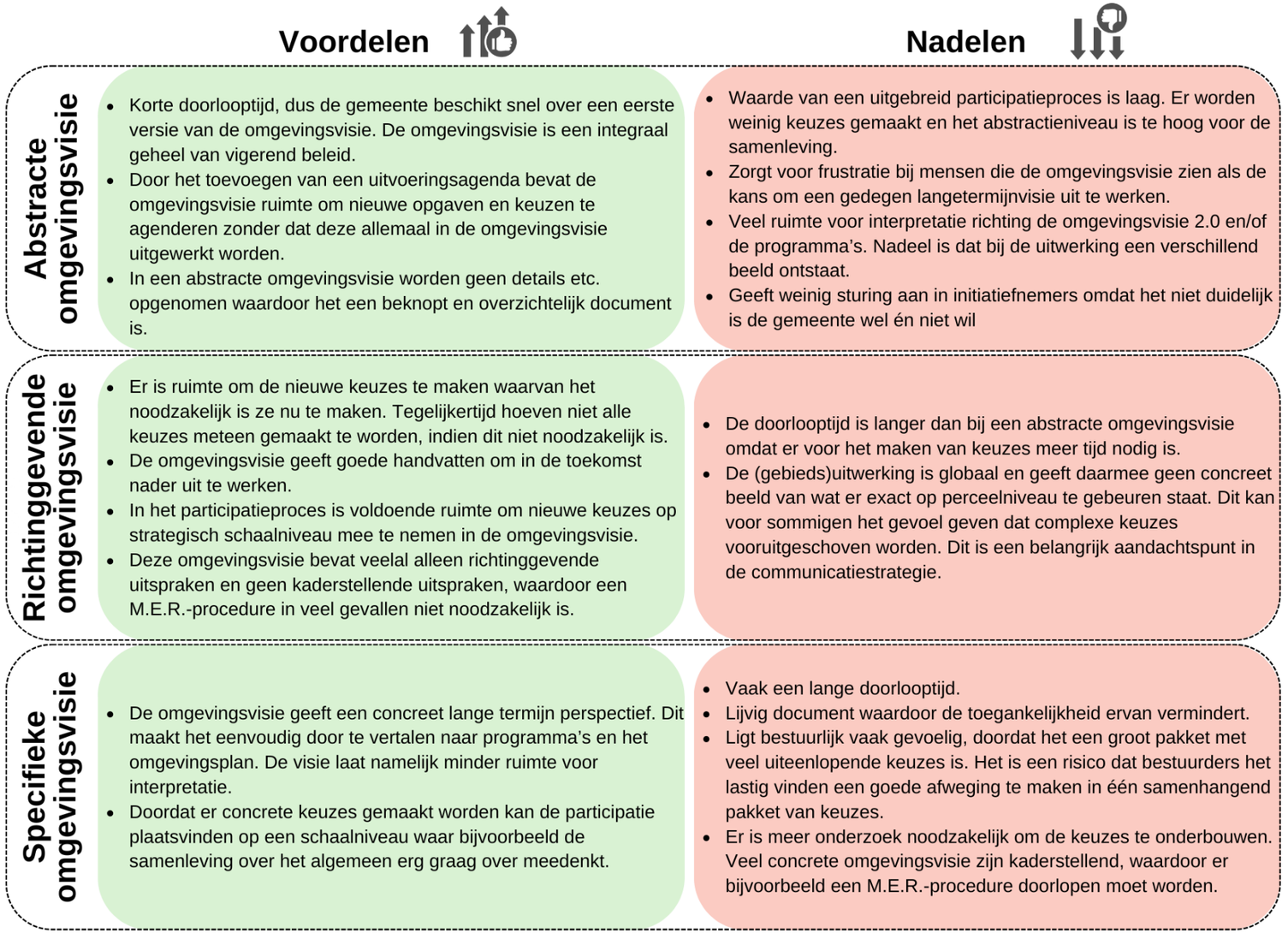
De omgevingsvisie is een vormvrij document. Gemeenten mogen dus zelf bepalen hoe zij hun omgevingsvisie vormgeven en indelen. Het is goed om voorafgaand aan het opstellen van de omgevingsvisie stil te staan bij de gewenste structuur van de omgevingsvisie.

3.1 Detailniveau

In de basis bevat de omgevingsvisie de hoofdlijn van het te volgen beleid en wordt dit uitgewerkt in programma's. Het is hierbij belangrijk de balans te vinden tussen ruimte laten voor toekomstige ontwikkelingen en het uitzetten van duidelijke contouren. Ook is het belangrijk rekening te houden met de sturingsfilosofie van de Gemeenteraad. De omgevingsvisie is immers het sturingsinstrument voor de gemeenteraad en de programma's voor het college. Wanneer een gemeenteraad veel controle over het te volgen beleid naar zich toe wil trekken, is een gedetailleerde omgevingsvisie nodig. Echter geldt ook, hoe gedetailleerder de omgevingsvisie, hoe minder toegankelijk deze is voor geïnteresseerden. Er zijn grofweg 3 soorten omgevingsvisies op basis van detailniveau te onderscheiden.

Abstracte omgevingsvisie: De omgevingsvisie bevat de strategische hoofdlijn van het vigerend beleid (beleidsneutraal). De visie bestaat uit tekst, en eventueel infographics. De visie bevat geen gebiedsgerichte uitwerking. Nieuwe opgaven en/of keuzes worden geagendeerd voor een omgevingsvisie 2.0 of programma's.

Richtinggevende omgevingsvisie: De omgevingsvisie is gebaseerd op vigerend beleid, maar maakt nieuwe keuzes/uitwerkingen wanneer noodzakelijk. De belangrijke keuzes die gemaakt kunnen én moeten worden, worden opgenomen in de omgevingsvisie. De overige keuzes worden geagendeerd voor de omgevingsvisie 2.0 of programma's.



Figuur 2: Afweging typen detailniveaus bij omgevingsvisies

Specifieke omgevingsvisie: De omgevingsvisie is een concrete uitwerking van nieuwe opgaven en er worden veel nieuwe keuzes gemaakt. Ook bevat de omgevingsvisie een gedetailleerde gebiedsuitwerking.

Keuze: Richtinggevende omgevingsvisie
Gemeente Borne ziet het huidig beleid en de reeds opgestelde deelvisies als een belangrijke basis voor de omgevingsvisie. Aanvullend op die basis wil de gemeente ruimte hebben om nieuwe aanduidingen van opgaven, knelpunten of kansen op te nemen. Een richtinggevende omgevingsvisie sluit daarmee aan op de wensen van gemeente Borne.

3.2 Thematische indeling

Hoewel de omgevingsvisies integraal naar het ruimtelijk domein kijkt, is het voor de toegankelijkheid van de omgevingsvisie gewenst om aan de hand van thema's orde te scheppen in de ambities, opgaven en kansen. Dit houdt niet weg dat er tussen thema's overlap zal zijn.

Afhankelijk van het gewenste detailniveau moet er een keuze gemaakt worden in het aantal benodigde thema's. Over het algemeen geldt dat hoe minder thema's er worden gekozen, hoe langer de hoofdstukken zullen worden. Ervaring leert dat het handig is om thema's te hebben over wonen, bedrijvigheid, natuur, duurzaamheid en gezondheid.

Keuze: Thematische indeling aan de hand van 5 leidende principes.
In de eerste versie van de omgevingsvisie heeft gemeente Borne al een keuze gemaakt in de thematische indeling. Uit de gevoerde gesprekken blijkt dat deze thema-indeling in de basis nog steeds passend is. Wel is gebleken dat de naamkeuze van bepaalde leidende principes duidelijker kan. De thema-indeling is dus overgenomen, maar met enkele naamswijzigingen. De indeling is als volgt:

- Wonen in een aantrekkelijke leefomgeving
- Gezond, inclusief en veilig
- Ondernemend en gastvrij
- Verblijven, ontmoeten en toegankelijk
- Duurzaam en biodivers

Indien bij het opstellen van de omgevingsvisie blijkt dat een extra leidend principe toegevoegd moet worden of een bestaand thema geïntegreerd dient te worden met een ander principe, is dit mogelijk. Belangrijk hierbij is dat de kwaliteiten van de fysieke leefomgeving voor gemeente Borne inzichtelijk worden.

3.3 Gebiedsgerichte uitwerking

Afhankelijk van het ambitieniveau moet er gekeken worden naar de gewenste gebiedsgerichte uitwerking. Er zijn meerdere opties.

- Geen gebiedsgerichte uitwerking: De omgevingsvisie bevat uitspraken over wat de gemeente wil zijn in de toekomst, maar koppelt deze uitspraken niet aan locaties. De benoemde opgaven gaan dus over het gehele grondgebied. Er wordt geen kaartmateriaal gemaakt.
- Gebiedsgerichte uitwerking op gemeentelijk niveau (gebiedsoverstijgend): Bij deze opties worden grove locaties benoemd bij specifieke ambities en opgaven. Kaartmateriaal blijft beperkt tot gemeentelijke kaarten. Een nadeel van deze uitwerking is dat er een beperkt aantal opgaven, keuzes en kansen opgenomen kunnen worden omdat de kaart anders te onoverzichtelijk wordt.
- Gebiedsgerichte uitwerking door middel van deelgebieden (gebiedsgericht): Opgaven binnen de gemeente verschillen tussen de deelgebieden. Voor ieder deelgebied wordt ingegaan op opgaven, keuzes en kansen. Ook wordt er gekeken naar opgaven, keuzes en kansen die voor de gehele gemeente gelden.

Bij een gebiedsgerichte uitwerking met deelgebieden zijn er meerdere opties voor de indeling van de deelgebieden.

- Het mogelijk om onderscheid te maken tussen bebouwd gebied (rood) en onbebouwd gebied (groen). In bebouwd en onbebouwd gebied spelen andere opgaven. Door deze te scheiden kunnen voor de gebieden specifieke opgaven en kansen worden aangegeven. Je kan hierbij kiezen om met 2 deelgebieden te werken, namelijk het buitengebied en de kernen. Een andere optie is om met 4 deelgebieden te werken, namelijk het buitengebied, de kern Borne, de kern Zenderen en de kern Hertme. Andere indelingen zijn natuurlijk ook mogelijk.
- Het is mogelijk om onderscheid te maken naar functie. In dat geval kan je kiezen voor een onderscheid tussen natuur, agrarisch, wonen, bedrijventerrein en centrum.

Keuze: gebiedsgerichte uitwerking
Aansluitend op de keuze voor een richtinggevende omgevingsvisie, is een gebiedsgerichte uitwerking door middel van deelgebieden (gebiedsgericht) gewenst. In de eerdere versie van de omgevingsvisie is gekozen om te werken met deelgebieden die onderscheidend zijn door de functie. Het scheiden naar functie zorgt echter (onbedoeld) voor minder integraliteit. Uit de gevoerde gesprekken is gebleken dat er wel veel behoefte bestaat aan het borgen van integraliteit. Daarom is gekozen onderscheid te maken tussen buitengebied en de 3 kernen. De gebiedsindeling betreft dan: buitengebied, kern Borne, kern Hertme en kern Zenderen. Bij de kern Borne krijgt het centrum van Borne extra aandacht.

3.4 Visualisaties

Gemeenten kunnen zelf bepalen hoe zij omgaan met visualisaties. Er zijn verschillende keuzes met betrekking tot visualisaties, zoals abstractieniveau en het soort visualisatie. Hieronder worden verschillende opties toegelicht.

Globale ambitie infographic. De visualisatie geeft alle ambities en/of opgaven in één beeld weer. De visualisatie is daarmee een zeer beknopte samenvatting van de omgevingsvisie. In deze visualisatie worden geen locatie specifieke uitspraken gedaan. Deze visualisatie wordt veel gebruikt in omgevingsvisies zonder gebiedsgerichte uitwerking.

Globale visiekaart. De visualisatie geeft alle ambities en/of opgaven op één beeld weer. De visualisatie is daarmee een zeer beknopte samenvatting van de omgevingsvisie. De kaart geeft op een globale manier

weer waar opgaven ongeveer spelen. Zo kan deze kaart bijvoorbeeld onderscheid maken tussen opgaven en/of ambities tussen bebouwd en landelijk gebied. De kaart toont geen exacte locaties waar opgaven en/of ambities spelen.

Thematische ambitie infographic. Een thematische ambitie infographic geeft per thema beknopt de belangrijkste ambities en opgaven weer Doordat deze infographic over één thema gaat, is er ruimte voor meer informatie over dit thema, dan bij de globale ambitie infographic. De thematische ambitie infographic doet geen locatie specifieke uitspraken.

Gebiedsgerichte visiekaart. Indien de omgevingsvisie opgaven en ambities aan specifieke locaties koppelt, is het wenselijk deze locaties op een gebiedsgerichte kaart te tonen. De mate van abstractie van deze locatie gerichte uitspraken bepaalt of er een Plan-MER moet worden uitgevoerd. Door het gebruik van globale uitspraken die ook globaal op de kaart zijn weergegeven, is dit niet nodig (zoals het voorbeeld hiernaast).

Keuze: Combinatie verschillende type visualisatie.
Voor een laagdrempelig toegankelijke omgevingsvisie wordt het aangeraden een combinatie van verschillende type visualisaties toe te passen. In de omgevingsvisie gaat zeer waarschijnlijk gewerkt worden met een thematische indeling. De thematische ambitie infographics zijn waardevol om de visie visueel te maken. Daarnaast zal de omgevingsvisie ook een gebiedsgerichte uitwerking bevatten. Gezien de doorlooptijd wordt gekozen om te werken met een globale visiekaart. Ervaring leert dat deze in een vrij korte periode opgesteld kunnen worden. Gebiedsgerichte visiekaarten hebben daarentegen meer afstemmingsmomenten (verschillende controlemomenten) nodig hebben, waardoor een langere doorlooptijd nodig is. De benodigde doorlooptijd past niet binnen de beschikbare tijd van gemeente Borne. In een omgevingsvisie 2.0 kan de gebiedsgerichte visiekaart wel worden opgenomen.



Figuur 3: Typen visualisatie

3.5 Inhoudsopgave

Zoals uit bovenstaande blijkt, zijn er meerdere opties voor de structuur van de omgevingsvisie. Uit de gesprekken is wel gebleken dat er behoefte is aan een ‘opzet’ voor een inhoudsopgave, zodat de omgevingsvisie iets concreter wordt. Onderstaande inhoudsopgave is gebaseerd op de keuzes in de groene tekstkaders. Mocht de gemeente afwijken van een keuze, is het belangrijk te kijken welke invloed dit heeft op de gewenste inhoudsopgave.

- **Hoofdstuk 1: Inleiding**
- **Hoofdstuk 2: De identiteit van Borne**
  wat kenmerkt de gemeente en wat zijn de kernwaarden van gemeente Borne op dit moment? Waar zijn de inwoners trots op?
- **Hoofdstuk 3: De hoofdlijnen van de visie**
  wat is per thema de hoofdlijn van de visie voor gemeente Borne?
- **Hoofdstuk 4: Leidende principes**
  wat is de gedetailleerdere ambitie voor elk van de leidende principes voor de gemeente en waar gaat de gemeente de komende tijd mee aan de slag?
- **Hoofdstuk 5: Gebiedsgerichte uitwerking**
  wat is de strategische gebiedsgerichte uitwerking van de visie?
- **Hoofdstuk 6: Vervolg en verantwoording**
  hoe is de omgevingsvisie tot stand gekomen en hoe zorgt de gemeente ervoor dat het document doorwerkt in het beleid en de organisatie?

4 Leidende principes



4.1 Leeswijzer

Zoals in paragraaf 3.4 is aangegeven is het voor de leesbaarheid van de omgevingsvisie belangrijk te werken met thema's. Hiervoor heeft gemeente Borne 5 thema's (leidende principes) benoemd. In dit hoofdstuk wordt per leidend principe weergegeven welke ambities en opgaven de gemeente kent. Daarnaast zijn er een aantal overkoepelende uitgangspunten die betrekking hebben op (bijna) alle leidende principes. Deze zijn opgenomen in paragraaf 4.2.

Voor ieder leidend principe is de volgende indeling aangehouden:

- Visie van het college: in een donkerblauw tekstkader is beknopt de visie van het college op het thema opgenomen.
- Beleid: in een lichtblauw tekstkader is opgenomen welke relevante beleidsdocumenten zijn vastgesteld en welke relevante beleidsdocumenten in ontwikkeling zijn.
- Principes: Onder de leidende principes heeft gemeente Borne verschillende principes gehangen. Per principe is aangegeven welke ambities en opgaven de gemeente heeft met betrekking tot dit punt. Hierbij is per ambitie en opgaven aangegeven of dit is opgenomen in vastgesteld beleid, is opgenomen in nieuw beleid dat nog vastgesteld dient te worden (deelvisies) of dat het een nieuwe ambitie betreft. Indien het afkomstig is uit vastgesteld beleid of een nog vast te stellen deelvisie, is het betreffende document erachter vermeldt.

Waarom onderscheid tussen ambities en opgaven uit vastgesteld beleid, nog vast te stellen beleid of nieuwe keuzes?
De omgevingsvisie bouwt voort op het huidig beleid van de gemeente. Echter is het ook mogelijk om, indien gewenst, nieuwe ambities of keuzes toe te voegen aan de omgevingsvisie. Het is daarom belangrijk om onderscheid te kunnen maken tussen welke opgaven en ambities reeds zijn vastgelegd in het beleid en wat nieuwe opgaven en ambities zijn. In dit hoofdstuk wordt per leidend principe weergegeven welke ambities en opgaven uit bestaand beleid komen en welke ambities en opgaven nieuwe keuzes zijn. In de uitwerking naar de omgevingsvisie zal een keuze gemaakt moeten worden over het (gedeeltelijk) opnemen van de nieuwe ambities en opgaven.

4.2 Algemene uitgangspunten

Hoofdambities uit eerdere traject
Regionale schaalsprong/bevolkingsgroei; het Rijk ziet een schaalsprong voor Twente kansrijk. Borne is hier onderdeel van en benut de kansen. Ook acht gemeente Borne het wenselijk voor het bestaansrecht en het voorzieningenniveau om te groeien. Daarom wil gemeente Borne groeien naar minimaal 30.000 inwoners.

- Stimuleren van meervoudig ruimtegebruik en benutten van koppelkansen: Er is een grote druk op de ruimte. Door meervoudig ruimtegebruik en het benutten van koppelkansen kunnen verschillende ruimtevragers (zoals speelruimte en wateropslag, of sport en groen) gecombineerd worden. Zo gaan we zorgvuldig om met de beschikbare ruimte *(Overijssel voor elkaar! Fundament voor de nieuwe Omgevingsvisie, 2022).*
- Betrokkenheid van inwoners vergroten: Bij visievorming betrekken we inwoners zoveel mogelijk zonder dat er particpatiemoeheid optreedt *(Nieuwe ambitie).*
- Geluk: We houden met alles wat we doen rekening met het Bruto Twents Geluk *(Nieuwe ambitie).*
- Versterken Bornse identiteit: Nieuwe ontwikkelingen (in het stedelijk gebied en landelijke gebied) moeten de identiteit van Borne versterken *(Groenambitieplan, vaststelling voorzien).*
- Aantrekkelijk Borne: Borne is toegankelijk, aantrekkelijk en inclusief voor inwoners, ondernemers en bezoekers, zowel in het rustige buitengebied als in het aantrekkelijke centrum. We zetten daarmee ook in op een goede bereikbaarheid tussen buitengebied en centrum *(Nieuwe ambitie)*
- Vitaliteit en gezondheid: Borne vindt vitaliteit en gezondheid op alle fronten van belang, van de lokale economie tot een sociale, inclusieve en klimaat adaptieve leefomgeving *(Nieuwe ambitie).*

4.3 Wonen in een aantrekkelijke leefomgeving

Hoofdambities uit eerdere traject

- Wonen: Borne is primair een woongemeente. Ze streeft naar een passend woningaanbod waarbij voor nieuwbouw geldt dat dit bij voorkeur door middel van inbreiding wordt gerealiseerd. Bij nieuwbouw is aandacht voor meervoudig ruimtegebruik en het behoud van de ruimtelijke kwaliteit.
- Erfgoed: de gemeente behoudt en versterkt haar identiteit, kwaliteit en waarden. Ook wil ze haar cultureel erfgoed en de historische (groen) structuren of elementen behouden en versterken door dit als basis te zien voor nieuwe ontwikkelingen.

Beleid

Hieronder wordt het relevant beleid voor het leidende principe 'Aantrekkelijke leefomgeving' weergegeven. Gemeente Borne beschikt naast onderstaande documenten over nog meer documenten. Hieronder is alleen een overzicht van beleidsdocumenten opgenomen waarin ook een strategische lijn is uitgezet.

Vastgesteld

- Woonvisie Borne 2022 (2022)
- Woondeal Twente (2022)
- Welstandsnota (2004)
- Landschapsanalyse gemeente Borne (2020)
- Versneld bouwen
- Tweesporenkoers huisvesting nieuwe Bornenaren en ontheemden (2023)
- Regionale woonzorgvisie (2023)
- Strategische kaders vastgoedmanagement (2012)
- Regionale spelregels Zuidwest Twente (2021)
- Structuurvisie Borne (2014)
- Welstandsnota (2004)
- Visie vrijetijdseconomie (2023)
- Beter benutten van de bestaande woningvoorraad (2024)

In ontwikkeling

- Woonzorgvisie, nog vast te stellen.
- Vastgoedvisie, nog vast te stellen.
- IBOR, nog vast te stellen.

Principe 1: We bieden een passende woonruimte voor iedere doelgroep

- Geschikte woning voor iedereen: We zetten in op een passend (gevarieerd en betaalbaar) woningaanbod, zodat er voor alle inwoners een passende woning is. Hiervoor kijken we naar de bestaande woningvoorraad en nieuwbouw *(Woonvisie Borne)*.
- Betaalbaar wonen: In gemeente Borne streven we er naar 70% van de nieuwbouwwoningen betaalbaar is *(Woondeal Twente)*. Daarnaast willen we ruimte bieden voor de urgente woonvraag, om die te bedienen zetten we in op versnelling van de sociale woningbouw (Woonvisie Borne).
- Inbreiding voor uitbreiding: De woningbouwopgave wordt zo veel mogelijk in de kernen gerealiseerd. Bij uitbreiding houden we rekening met de bestaande (landschappelijke) kwaliteiten *(Nieuwe ambitie)*. In het buitengebied zijn rood-voor-rood initiatieven toegestaan *(Regionale spelregels Zuidwest Twente)* en is maatwerk mogelijk bij bijzondere panden *(Beter benutten van de bestaande woningvoorraad)*. Om inbreiding aan te moedigen zetten we in op het beter benutten van de bestaande woningvoorraad *(Nieuwe ambitie)*.
- Zelfstandig wonen als uitgangspunt: We willen dat iedereen zo lang mogelijk zelfstandig woont *(Woonvisie)*. Daarom moedigen we initiatieven met betrekking tot levensloopbestendige woningen aan en stimuleren we de doorstroming *(Woonvisie)*. Ook stimuleren we geclusterde (zorggeschikte) woningen rondom woonzorglocaties *(Regionale woonzorgvisie)*.
- Speciale doelgroepen: Voor speciale doelgroepen faciliteren we woningen op basis van een specifiek voordoende lokale vraag *(Nieuwe ambitie)*.

Principe 2: We versterken de verblijfskwaliteit:

- Klimaatbestendige wijk om in te wonen: Onze wijken zijn klimaatbestendig door adaptatie of mitigatie. Ruimte voor kwalitatieve groen- en blauwstructuren is hier een onderdeel van *(Watertakenplan)*.
- Revitaliseren wijken: Sommige wijken zijn verouderd. Voor deze wijken onderzoeken wel welke mogelijkheden er zijn voor revitalisering *(IBOR, vaststelling voorzien)*.
- Passend voorzieningenaanbod: we streven naar een voorzieningenaanbod (commercieel en maatschappelijk) dat aansluit op de bevolking van iedere kern *(Strategische kaders vastgoed)*.
- Hoge verbondenheid: De openbare ruimte moet ontmoeting stimuleren. Daarom geven we ruimte aan manieren om formeel en informeel elkaar te ontmoeten *(Nieuwe ambitie)*.

Principe 3: We koesteren ons erfgoed en landschap:

- Koesteren van de Groene Poort: De Groene Poort vormt binnen de Twentse stedenband de groene verbindingszone tussen het Nationaal Landschap Noordoost Twente en de landgoederenzone van Zuidoost Twente (Twickel). We willen het karakteristieke landschap behouden en versterken *(Structuurvisie Borne)*.
- Ruimtelijke (groene) kwaliteit: gemeente Borne zet in op een toekomstbestendig en duurzaam platteland, met een perspectief voor landbouwers en aandacht voor groenstructuren en natuur. Daarnaast zet de gemeente zich in voor het behoud en de landschappelijke versterking van de Groene Poort *(Nieuwe Ambitie)*.
- Prominente plek voor erfgoed en historische elementen: We willen het cultureel erfgoed en historische structuren of elementen in de gemeente behouden en versterken en de basis laten vormen voor nieuwe ontwikkelingen *(Welstandsnota)*.
- Bescherming van beschermd dorpsgezicht: In Oud Borne worden activiteiten toegevoegd die onderscheidend zijn en passen bij de identiteit van Borne. Hierbij wordt de historische kwaliteit van het beschermd dorpsgezicht behouden en beschermen *(Visie vrijetijdseconomie)*.
- Publiekstrekkers in beeldbepalende panden: Bij leegstaande karakteristieke panden willen we het liefst een openbare functie in deze gebouwen. We willen deze bijzondere gebouwen graag open houden voor bezoekers *(Visie vrijetijdseconomie)*.

4.4 Gezond, inclusief en veilig

Hoofdambities uit eerdere traject

- Leefbaarheid: Borne hecht waarde aan leefbare kernen met goede voorzieningen. Borne is bovendien toegankelijk, aantrekkelijk en inclusief voor inwoners en bezoekers. Passende bereikbaarheid tussen het buitengebied en centrum is belangrijk.
- Gezondheid: Gemeente Borne vindt vitaliteit en gezondheid op alle fronten belangrijk, van de lokale economie tot een sociale, inclusieve en klimaat adaptieve leefomgeving. Daarnaast stimuleert Borne spelen en bewegen in een gezonde openbare ruimte.

Beleid

Hieronder wordt het relevant beleid voor het leidende principe 'Gezond, inclusief en veilig' weergegeven. Gemeente Borne beschikt naast onderstaande documenten over nog meer documenten. Hieronder is alleen een overzicht van beleidsdocumenten opgenomen waarin ook een strategische lijn is uitgezet.

Vastgesteld

- Gezond en Actief Leven Akkoord – Borne gezond (2023)
- Integraal veiligheidsplan Borne (2023)
- Visie Sociaal domein (2021)
- Nota geluidbeleid en hogere grenswaarden (2010)
- Beleidsvisie externe veiligheid (2013l)
- Meedoen is de Kunst! 2024+(2023)
- Gezonde generatie in Twente: Een visie op de publieke gezondheid in Twente (GGD Twente 2024-2027)
- Inclusieagenda 2024+ (2024)
- Preventie- en handhavingsplan alcohol 2025-2028
- Regioplan Twente (Twentse Koers, 2023-2026)
- Programmaplan Sociaal Domein 2023-2026

In ontwikkeling

- Speelbeleid, nog vast te stellen.
- Blik op morgen. Perspectief op een betere toekomst.
- Re-integratieverordening Participatieweg gemeente Borne 2023

Niet vastgesteld, wel gehanteerd

- Lokaal preventieakkoord Borne

Principe 1: We bevorderen een gezonde en veilige leefomgeving:

- Fysiek en sociaal veilig: We hebben aandacht voor de fysieke veiligheid in onze gemeente *(Integraal veiligheidsplan).* Hieronder verstaan we diverse aspecten. We hanteren in ieder geval de minimale milieunormen *(Gezamenlijk VTH beleid Twente)*. Ook beschermen we onze inwoners beschermd tegen externe veiligheidsrisico's van gevaarlijke stoffen en tegen gezondheidsrisico's door geluid, geur en uitstoot van fijnstof *(Gezamenlijk VTH beleid Twente)*. Ook verbeteren we de water- en luchtkwaliteit en ruimen we bodemverontreiniging doelmatig *(Nieuwe ambitie)*. Daarnaast zetten we ons in voor een zo veilig mogelijke passage van de spoorverbinding *(Nieuwe ambitie)*.
- Sociaal veilig: We hebben aandacht voor de sociale veiligheid in onze gemeente. Bij ingrepen in de fysieke omgeving houden we rekening met sociale veiligheid *(Integraal veiligheidsplan)*.
- Uitnodigende omgeving om te bewegen: De openbare ruimte nodigt uit om te spelen en bewegen. Zo blijven we samen gezond *(GALA plan van aanpak en JOGG).* Daarnaast streven we naar een rookvrije omgeving *(Nieuwe ambitie).*

Principe 2: *We streven naar betekenisvol mee doen voor alle groepen en individuen:*

- De openbare ruimte is toegankelijk voor iedereen: De openbare ruimte wordt ingericht met oog voor toegankelijkheid voor alle inwoners, ongeacht hun fysieke, sociale of mentale mogelijkheden. In gemeente Borne willen we dat alle openbare en zorggerelateerde gebouwen toegankelijk zijn voor mindervalide mensen *(Inclusie agenda).*
- Werken is meedoen: Voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt zetten we in op een baan die aansluit op hun capaciteiten. Zo kunnen zij op een passende manier deelnemen aan de maatschappij *(Re-integratieverordening Participatiewet gemeente Borne 2023).*
- Inclusieve wijken: We willen een gemeente zijn waar inwoners omzien naar elkaar, elkaar vanuit gelijkwaardigheid een plek gunnen en waar mensen, naar vermogen, daadwerkelijk kunnen meedoen en iedereen ertoe doet *(Visie sociaal domein).*

Principe 3: We zetten in op preventie en samenredzaamheid:

- Positieve gezondheid als basis: We streven naar positieve gezondheid waar inwoners zelf in staat zijn de regie over hun eigen leven te voeren. Preventie is hierbij belangrijk *(Visie sociaal domein).*
- Verminderen zorgvragen door middel van preventie: Door middel van preventie beperken we de zorgvraag en wonen mensen zo lang mogelijk zelfstandig *(Visie sociaal domein).*
- Realiseren van goede informatievoorziening: Inwoners blijven zolang mogelijk zelfstandig. Goede informatievoorzieningen zijn noodzakelijk om dit te kunnen realiseren *(Visie sociaal domein)*.

Principe 4: We streven naar passend onderwijs

- Inclusief onderwijs: In Borne streven we naar inclusiever onderwijs *(Inclusieagenda).*
- Avontuurlijke schoolpleinen: We verkennen de opties om schoolpleinen meer avontuurlijk te maken. Dit sluit aan bij de ambitie om meer avontuurlijke speelplekken in de gemeente te faciliteren *(Speelbeleid, vaststelling voorzien).*
- Veilige schoolomgeving: We hebben aandacht voor de verkeersveiligheid rondom scholen *(nieuwe ambitie)*.

4.5 Ondernemend en gastvrij

Hoofdambities uit eerdere traject
- Economie: Gemeente Borne streeft naar een bloeiend centrum met passende voorzieningen. In het centrum is daarom de focus gelegd op commerciële functies. In de woonwijken ligt de focus op maatschappelijke voorzieningen. Daarnaast zoekt Borne naar de mogelijkheden om de ruimte op bestaande bedrijventerreinen beter te benutten.
- Vrijetijdseconomie: Gemeente Borne streeft naar waardevolle vrijetijdseconomie die een optimale bijdrage levert aan de vitaliteit van Borne en het welzijn van inwoners.

Beleid
Hieronder wordt het relevant beleid voor het leidende principe 'Ondernemend en gastvrij' weergegeven. Gemeente Borne beschikt naast onderstaande documenten over nog meer documenten. Hieronder is alleen een overzicht van beleidsdocumenten opgenomen waarin ook een strategische lijn is uitgezet.

Vastgesteld
- Visie vrijetijdseconomie (2023)
- Regionale programmingsafspraken bedrijventerreinen Regio Twente (2023)
- Spelregels buitengebied (2021)

In ontwikkeling
- Economische visie, nog vast te stellen.
- Stedenbouwkundige centrum visie, nog vast te stellen.

Principe 1: We faciliteren de ontwikkeling van vrijetijdseconomie
- Ruimte voor passende recreatie in het buitengebied. De Groene Poort is een aantrekkelijk recreatiegebied. Daarom versterken we de wandel- en fietsnetwerken. We houden de draagkracht van het gebied in de gaten *(Visie vrijetijdseconomie).*
- Historie en cultuur: Gemeente Borne kent veel erfgoed, monumenten en historische bebouwing. We willen het erfgoed beter benutten en toegankelijker maken voor vrijetijdseconomie. Graag zouden we de beleving van het textielverleden in de openbare ruimte versterken *(Visie vrijetijdseconomie).*
- Balans inwoner en bezoeker: Borne streeft naar een waardevolle vrijetijdseconomie die een optimale bijdrage levert aan de vitaliteit van Borne en het welzijn van inwoners. We zetten daarmee in op een vrijetijdseconomie die aansluit bij de wensen van bezoekers en inwoners *(Visie vrijetijdseconomie).*
- Regionale positie versterken: De vrijetijdseconomie, historie en cultuur moet een bijdrage leveren aan de onderscheidende kracht van Borne en daarmee de positie van Borne binnen de regio Twente versterken *(Visie vrijetijdseconomie).*
- Passend evenementenaanbod: Borne heeft een rijk evenementenaanbod. De vele evenementen dragen bij aan de levendigheid van het centrum van Borne *(Nieuwe ambitie).*

Principe 2: We staan zij aan zij met ondernemers die willen ondernemen
- In Borne richten we ons op de kleinschaligheid en startups die inpasbaar zijn in de bestaande structuur van de bebouwde kom *(Economische visie, vaststelling voorzien).*
- We dragen bij aan een evenwichtige regionale arbeidsmarkt: In de regio streven we naar evenwicht tussen het aantal beschikbare banen en het werkzame deel van de beroepsvertaling *(Economische visie, vaststelling voorzien).* Hoewel Borne primair een woongemeente is, hebben we oog voor een passend aanbod aan werkgelegenheid *(Nieuwe ambitie).*
- We moedigen innovatie in bedrijvigheid aan: Innovatie en duurzaamheid zijn essentieel in het toekomstperspectief. De gemeente is bereid om met agrarische bedrijven te kijken op welke manier de bedrijfsvoering aangepast of verbreed kan worden *(Nieuwe ambitie).*
- Ruimte voor lokale initiatieven: We streven naar het versterken van de ruimtelijke identiteit en kwaliteit. Werkgelegenheid draagt hier aan bij. Hiervoor staan we open voor particuliere initiatieven die een bijdrage leveren aan deze identiteit/kwaliteit *(Spelregels buitengebied).*

Principe 3: We streven naar bedrijvigheid passend bij de identiteit van Borne
- Passende agrarische activiteiten: We volgen landelijk beleid voor intensieve veehouderij. Omschakeling van een grondgebonden agrarisch bedrijf of intensieve veehouderij naar een niet-agrarisch bedrijf is toegestaan mits wordt voldaan aan de spelregels voor nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen in het buitengebied *(Nieuwe ambitie).*
- Ruimte voor nieuwe ontwikkelingen en innovaties: We kijken naar de veranderingen in de landbouw, de energietransitie, klimaatopgaven en stikstof- en natuuropgaven. We geven ruimte aan nieuwe ontwikkelingen en innovaties *(Buitengebied Borne).*
- Door ontwikkelen bedrijventerreinen: Uitbreiding van bedrijventerreinen wordt, op korte termijn, niet voorzien (*Economische visie, vaststelling voorzien).* We streven echter wel naar duidelijke kaders voor het verkleuren van bedrijvenlocaties naar andere functies, zoals wonen *(Nieuwe ambitie)*.

4.6 Verblijven, ontmoeten en toegankelijk

Hoofdambities uit eerdere traject

- Mobiliteit: Borne is in beweging, de openbare inrichting wordt meer en meer een omgeving waar mensen verblijven en ontmoeten. Mensen verplaatsen zich met verschillende modaliteiten waarbij we meer en meer willen inzetten op lopen, fietsen en flexibel openbaar vervoer. Door wegen te upgraden van 50 naar 30 km/uur wordt de verkeersveiligheid verbeterd en ontstaat er meer ruimte voor voetgangers, fietsers, groen, verblijven en ontmoeten. Door meer voet- en fietsverbindingen aan te gaan leggen willen we de bereikbaarheid verbeteren.

Beleid

Hieronder wordt het relevant beleid voor het leidende principe 'Verblijven, ontmoeten en toegankelijk' weergegeven. Gemeente Borne beschikt naast onderstaande documenten over nog meer documenten. Hieronder is alleen een overzicht van beleidsdocumenten opgenomen waarin ook een strategische lijn is uitgezet.

Vastgesteld

- Visie op sport en bewegen, herijking 2022 (2022)
- Visie en plaatsingsbeleid Laadinfrastructuur (2022)
- Integraal huisvestingsplan 2017-2034 (2017)
- Uitgangspunten mobiliteitsvisie (2022)
- Masterplan Centrum (2009)
- PIP Vloedbeltverbinding (2024)

In ontwikkeling

- Mobiliteitsvisie, nog vast te stellen
- Kom naar Buiten! Beweeg- en speelruimtebeleidsplan, nog vast te stellen
- Woonzorgvisie, nog vast te stellen

Onderzoek

- Rapportage Kansen om barrières in Borne te slechten

Principe 1: We koppelen en verbinden netwerken en gebieden

- Verbinding voor langzaam verkeer: We willen langzaam verkeer stimuleren en zien daarom graag meer verbindingen voor langzaam verkeer. We verleiden mensen door veilige en vlotte voet- en fietsverbindingen aan te leggen. Doordat doorgaand verkeer straks om Borne rijdt kunnen oude verbindingen in ere hersteld worden. Er is extra aandacht voor het stuk tussen het commercieel centrum, sport en Oud-Borne en woonwijken *(Mobiliteitsvisie, vaststelling voorzien)*.
- Realisatie van de Vloedbeltverbinding: Door de Vloedbeltverbinding streven we naar het verminderen van het (sluip)verkeer door de kernen van Borne en Zenderen (PIP Vloedbeltverbinding). Na de aanleg van de Vloedbeltverbinding kan de N743 geüpgraded worden, waarbij onder andere de toegestane snelheid verandert *(Rapportage Kansen om barrières in Borne te slechten)*.
- Lopen en fietsen stimuleren: In gemeente Borne willen we de openbare ruimte zo inrichten dat mensen hier meer verblijven en ontmoeten. Door mensen te verleiden willen we een modal split verandering van auto naar lopen, fietsen en openbaarvervoer bewerkstellingen. *(Mobiliteitsvisie, vaststelling voorzien)*.
- Goede bereikbaarheid: Borne zet in op een goede bereikbaarheid voor iedereen en voor alle modaliteiten en doen dit vanuit het STOMP principe. STOMP staat voor Stappen, Trappen, Openbaar vervoer, MaaS, Particuliere auto. Lopen en fietsen is voor bijna iedereen laagdrempelig zodat meer mensen mee kunnen doen. We streven naar nieuwe verbindingen voor voetgangers en fietsers, flexibel openbaarvervoer en voldoende fietsparkeerplaatsen en autoparkeren rondom het centrum *(Mobiliteitsvisie, vaststelling voorzien)*.Verbinding voor langzaam verkeer: We willen langzaam verkeer stimuleren en zien daarom graag meer verbindingen voor langzaam verkeer. Er is extra aandacht voor het verbeteren van de verbindingen tussen het commerciële centrum, Oud Borne en de Bornse Maten *(Masterplan Centrum)*.

Principe 2: We passen het STOMP-principe toe

- STOMP-principe als basis: Als we de deur uit stappen worden we verleid om het STOMP-principe toe te passen. STOMP staat voor Stappen, Trappen, Openbaar vervoer, MaaS, Particuliere auto. De verschuiving zorgt voor een gezonde en schonere mobiliteit *(Mobiliteitsvisie, vaststelling voorzien)*.
- Loop- en fietsvriendelijk: Er liggen kansen om het centrum nog voet- en fietsvriendelijker te maken. Hierdoor zal de auto meer naar de randen verschoven worden. We transformeren wegen van 50 naar 30 km/uur en 80 naar 60 km/uur *(Mobiliteitsvisie, vast-stelling voorzien)*.
- Ruimte voor lopen en fietsen: We willen de opties verkennen om bestaande straten te transformeren naar fietsstraten. Ook verleiden we mensen om te fietsen door fietsparkeervoorzieningen te verbeteren en uit te breiden *(Uitgangspunten mobiliteitsvisie)*.
- Passend Openbaar vervoer: We zetten in op een goede bereikbaarheid via (hoogwaardig) openbaar vervoer en vormen daarmee een belangrijke schakel tussen de grote steden in Twente (Provincie Overijssel Concessie). We streven ook naar (aanvullende) flexibele OV-verbindingen. We willen dat zoveel mogelijk mensen zelfstandig kunnen reizen *(Uitgangspunten mobiliteitsvisie)*.
- Inzetten op elektrische auto's en passende laadinfrastructuur: Indien mensen gebruik maken van een auto willen we het elektrische autogebruik stimuleren (Uitgangspunten mobiliteitsvisie). Daarom staan we open voor toekomstige innovatieve ideeën, bijvoorbeeld op het gebied van laadinfrastructuur *(Uitgangspunten mobiliteitsvisie)*.
- Ruimte voor lopen en fietsen: Er liggen kansen om het centrum autoluw te maken. Zo ontstaat er meer ruimte voor de voetganger en de fietser. Ook verkennen we of het mogelijk is om wegen te transformeren van 50 naar 30 km/uur en 80 naar 60 km/uur *(Mobiliteitsvisie, vaststelling voorzien)*.

Principe 3: *We clusteren onze voorzieningen, tenzij..*

- Voorzieningenstructuur sluit aan op de bevolkingsgroei: Borne wil graag groeien naar minimaal 30.000 inwoners. We streven naar een passend voorzieningenaanbod nu en in de *toekomst (Nieuwe ambitie)*.
- Behoud van commerciële voorzieningen in het centrum: De commerciële voorzieningen worden in het centrum van Borne geclusterd. Zo houden we het kernwinkelgebied levendig en tegelijkertijd compact *(Masterplan Centrum)*. Ook zien we kansen voor het behouden en versterken van de identiteit van het centrum en kansen voor de openbare ruimte in het centrum *(Nieuwe ambitie)*.
- Leefbare kernen: Borne zet in op een bloeiend centrum met bijbehorende voorzieningen. Borne hecht waarde aan leefbare kernen met goede voorzieningen. Hierbij hoort vergroening en het faciliteren van verblijven *(Masterplan Centrum)*.
- Horeca inzetten als ontmoetingsfunctie: We streven naar levendige horeca, het liefst geconcentreerd bij elkaar in het centrum. We hebben oog voor de balans tussen commerciële en paracommerciële horeca *(Nieuwe ambitie)*.
- Passend aanbod aan maatschappelijke voorzieningen: Om de leefbaarheid te behouden, streven we naar een passend aanbod aan maatschappelijke voorzieningen *(Nieuwe ambities)*.
- Bereikbaarheid van voorzieningen is gezien de vergrijzing belangrijk. We streven naar optimale bereikbaarheid van voorzieningen, met extra aandacht voor maatschappelijke voorzieningen *(Mobiliteitsvisie, vaststelling voorzien)*. De gebieden onder het spoor en in de Bornse Maten vragen mogelijk extra aandacht *(Nieuwe ambitie)*.
- Balans clustering en bereikbaarheid van zorg: We streven naar een clustering van zorg in verband met combinatievoordelen. Echter is het belangrijk dat zorgvoorzieningen toegankelijk en bereikbaar zijn, zodat iedere inwoner binnen een acceptabele reistijd zorg heeft. We streven voor ontmoeten, huisartsenzorg en apotheek naar wandelafstand en voor supermarkt naar fietsafstand *(woonzorgvisie, vaststelling voorzien)*.

Principe 4: *We nodigen uit tot spelen, bewegen en ontmoeten*

- Fiets- en voet als standaard voor korte afstanden: Voor korte afstanden maakt de auto plaats voor de fiets of gaan we te voet. Zo bewegen we meer in ons dagelijks leven *(Uitgangspunten mobiliteitsvisie). We kijken ernaar om het* voet- en fietspadennetwerk uit te breiden en willen de kwaliteit verbeteren. We gaan van kunnen naar verleiden *(Mobiliteitsvisie, vaststelling voorzien).*
- Ruimte voor avontuurlijk spelen: Speelomgeving voor kinderen nodigen uit om avontuurlijk te spelen. Dit draagt bij aan de ontwikkeling van kinderen (vallen en opstaan, eigen fouten maken, etc.) *(Speelbeleid, vaststelling voorzien).*
- Omarmen van urban sports: Nieuwe sporten in de openbare ruimte zoals freerunnen, calisthenics, skaten worden omarmd *(Speelbeleid, vaststelling voorzien).*

4.7 Duurzaam en biodivers

Hoofdambities uit eerdere traject
- Ruimtelijke (groene) kwaliteit: gemeente Borne zet in op een toekomstbestendig en duurzaam platteland, met een perspectief voor landbouwers en aandacht voor groenstructuren en natuur. Daarnaast zet de gemeente zich in voor het behoud en de landschappelijke versterking van de Groene Poort.
- Duurzaamheid: Gemeente Borne zet in op duurzaamheid door middel van water en bodem sturend, klimaatadaptatie, vergroening, circulariteit en het zijn van broeikasgasneutraal. Daarnaast zet Borne in de warmtetransitie in op duurzame, betrouwbare en betaalbare warmte.

Beleid
Hieronder wordt het relevant beleid voor het leidende principe ‘Duurzaam en biodivers’ weergegeven. Gemeente Borne beschikt naast onderstaande documenten over nog meer documenten. Hieronder is alleen een overzicht van beleidsdocumenten opgenomen waarin ook een strategische lijn is uitgezet.

Vastgesteld
- Programmaplan duurzaamheid 2024-2027
- Watervisie vechtstromen 2050 (2021)
- Samen stapsgewijs naar een CO2-neutraal Borne (2021)
- Watertakenplan Borne 2022-2026 (2021)
- Beleidsnotitie Snippergroen (2013)
- Warmteprogramma Borne (2024)
- Energievisie (2021)
- Strategische kaders vastgoedmanagement (2012)
- Spelregels buitengebied (2021)
- Landschapsanalyse gemeente Borne (2022)

In ontwikkeling
- Groenambitieplan Borne, nog vast te stellen.

Niet vastgesteld, wel gehanteerd
- Visie bodem en ondergrond Borne

Overkoepelend aan de principes
- Integreren van duurzaamheid in andere beleidsterreinen: In nieuwe plannen voor de fysieke leefomgeving worden belangrijke duurzaamheidsaspecten meegenomen. Ook verankeren we dit onderwerp goed in nieuwe beleidsdocumenten *(Programmaplan duurzaamheid 2024-2027)*.

Principe 1: We passen ons aan aan veranderingen in het klimaat
- Inzetten op klimaatadaptatie en klimaatmitigatie: Bij bestaande bouw zetten we in op klimaatadaptatie. Bij nieuwbouw streven we naar klimaatmitigatie *(Watertakenplan 2022 t/m 2026 in combinatie met Strategische kaders vastgoed)*.
- De 4 B’s als basis: We leveren een bijdrage tegen klimaatverandering door middel van de 4 B’s. De 4 B’s staan voor: Bewustwording, Bomen planten, Beschermen regenwoud en Biodiversiteit versterken *(Groenambitieplan, vaststelling voorzien)*.
- Duurzaam platteland: Borne zet in op een toekomstbestendig en duurzaam platteland, met een goed perspectief voor agrariërs en recreatie, met respect en aandacht voor groenstructuren en natuur *(Spelregels buitengebied)*.

Principe 2: We vergroenen
- Het uitganspunt is ‘Groen, tenzij’: We behouden groenstructuren zo veel mogelijk. Als dat niet kan kijken we naar verplaatsing en compensatie. De laatste optie is verdwijnen. *(Groenambitieplan, vaststelling voorzien)*.
- Voldoende kwalitatief groen in de openbare ruimte: We handhaven de boomnorm *(Nieuwe ambitie)* en hebben kwalitatief hoogwaardig groen in de openbare ruimte, zowel in woonwijken als op bedrijventerreinen *(Groenambitieplan, vaststelling voorzien)*. Ook willen we bij elke uitbreiding klimaatbuffers realiseren *(Groenambitieplan, vaststelling voorzien)*.
- We ontstenen de buitenruimte: We creëren ruimte voor groen door stenen en zinloze verharding te verwijderen of bestrating waterdoorlatend te maken. Zo maakt de ruimte voor bijvoorbeeld de auto, waar mogelijk, plaats voor groen en water. Ook op bedrijventerreinen willen we steen vervangen door groen *(Groenambitieplan, vaststelling voorzien)*.

Principe 3: We gaan voor circulariteit
- Inzetten op hernieuwbare grondstoffen: Om bij te dragen aan de klimaatdoelen zetten we in op werken met hernieuwbare grondstoffen, goederen en materialen *(Programmaplan duurzaamheid 2024-2027)*. Ook zetten we ons in om minder producten te gebruiken om zo het grondstofgebruik te minimaliseren *(Programmaplan duurzaamheid 2024-2027)*.
- Verminderen van afvalstromen: In onze gemeente verminderen we het afval en waar mogelijk recyclen we afvalstromen tot opnieuw inzetbare grondstoffen *(Programmaplan duurzaamheid 2024 - 2027)*.

Principe 4: We worden broeikasneutraal
- Verminderen van de uitstoot van broeikasgassen: We willen dat de uitstoot van broeikasgassen in 2030 ten opzichte van 1990 met 49% is gedaald *(Programmaplan duurzaamheid 2024 - 2027)*.
- Energietransitie: Voor duurzame energiewinning zetten we in het opwekken van hernieuwbare energie. We geven de voorkeur aan zon op daken en stimuleren kleinschalige duurzame energiewinning. Op bedrijventerreinen zien we graag vergroting van circulariteit en toevoeging van zonnepanelen *(Programmaplan duurzaamheid 2024 - 2027)*.
- Warmtetransitie: In Borne hebben we aandacht voor de warmtetransitie. Per wijk wordt een wijkuitvoeringsplan opgesteld om vast te leggen hoe de wijk van het gas af kan *(Warmteprogramma)*.
- Betaalbare transitie: De energietransitie moet voor iedereen in onze gemeente betaalbaar zijn *(Warmteprogramma)*.

Principe 5: We bieden ruimte aan water

- Driestapsstrategie als basis: We willen voor Borne de driestapsstrategie aan houden om water zo goed mogelijk vast te houden, te bergen en als laatste optie pas afvoeren *(Watertakenplan).*
- Voldoende waterberging: We realiseren voldoende ruimte voor waterberging om wateroverlast te voorkomen *(Watertakenplan)*.
- Verzekering van drinkwater: Wegens de drinkwaterproblematiek gaan we de opties voor besparing verkennen. Hergebruik van regenwater biedt hiervoor kansen *(Programmaplan duurzaamheid 2024 - 2027)*.

Keuze

Het is belangrijk om per ambitie of opgave duidelijk te hebben of dit uit vastgesteld beleid of nog vast te stellen beleid afkomstig is of dat een volledig nieuwe ambitie of opgaven betreft. Hieronder wordt aangegeven hoe er met deze 3 soorten omgegaan kan worden.

Ambities en opgaven afkomstig uit vastgesteld beleid: Deze uitspraken kunnen direct worden opgenomen in de omgevingsvisie. Ze zijn immers al bij de gemeenteraad behandeld en er zal ook al participatie over hebben plaatsgevonden. In principe is iedereen het (in grotere of kleinere mate) eens met de ambities en opgaven in vastgesteld beleid.

Ambities en opgaven afkomstig uit nog vast te stellen beleid: Deze uitspraken kunnen niet direct worden opgenomen in de omgevingsvisie. Het is belangrijk om voor deze ambities en opgaven duidelijk te hebben hoe de gemeenteraad, het college en andere participanten hier tegenaan kijken. Indien het document al vergevorderd is, er participatie heeft plaatsgevonden en vaststelling voorzien is, kunnen de uitspraken alsnog opgenomen worden in de omgevingsvisie. Indien dit niet het geval is, is het belangrijk deze ambities en opgaven eerst nog te toetsen door middel van participatie.

Nieuwe ambities en opgaven: deze ambities en opgaven zijn afkomstig uit gevoerde gesprekken. Er heeft nog geen, of zeer beperkte participatie, over deze ambities en opgaven plaatsgevonden. Het is belangrijk dat deze ambities en opgaven nadrukkelijk aandacht krijgen in het participatieproces, zodat er een wel overwogen afweging gemaakt kan worden of deze ambities en opgaven opgenomen moeten worden in de omgevingsvisie.

5 Aandachtspunten



In het vorig hoofdstuk zijn diverse ambities en opgaven per leidend principe opgenomen. Een aantal ambities en opgaven tonen echter mogelijke botsende belangen. Over deze botsende belangen zullen keuzes gemaakt moeten worden. Dit kan in het traject van de omgevingsvisie, maar de botsende belangen kunnen ook agenderend worden opgenomen in de omgevingsvisie. De keuze wordt in dat geval later gemaakt, bijvoorbeeld bij de uitwerking van een programma. De belangrijkste aandachtspunten brengen we hierna in beeld. Een discussie hierover kan richting geven van de op te stellen omgevingsvisie.

Bevolkingsgroei en beoogde doelgroepen
Gemeente Borne heeft de ambitie om te groeien naar 30.000 inwoners. Een deel van deze bevolkingsgroei zal afkomstig zijn van de huidige / oud inwoners van Borne. Het is belangrijk dat gemeente Borne kijkt naar welke doelgroepen zij willen aantrekken.

Bevolkingsgroei en locaties woningbouw
Gemeente Borne heeft de ambitie om te groeien naar 30.000 inwoners. Bovendien heeft de gemeente een (landelijke) opgave om woningen te bouwen. De bevolkingsgroei en opgaven vragen om afwegingen waar deze woningen moeten komen. Door woningbouw in uitbreidingsgebieden kan je relatief eenvoudig veel woningen realiseren, maar dit gaat wel ten koste van de groene omgeving. Een andere optie is door op verschillende plaatsen de kernen te verdichten, maar dit levert spanning op met de ruimte voor inbreiding, waardoor (enige) hoogbouw dan waarschijnlijk nodig is. Voor een afweging van mogelijke effecten is een analyse van de opname capaciteit in de kernen (verdichting, woningsplitsing), aan de randen en in het buitengebied van belang.

Bevolkingsgroei en werkgelegenheid
Gemeente Borne is met name een woongemeente en heeft beperkte ruimte voor bedrijvigheid. Met de bevolkingsgroei dient er een afweging gemaakt te worden of de bedrijvigheid, en daarmee aantal werkplekken, in de gemeente moet meegroeien met de bevolkingsgroei of dat hiervoor gekeken wordt naar de werkgelegenheid in andere gemeenten. Om dat mogelijk te maken is er of meer ruimte voor werken nodig, eventueel in het buitengebied en/of door intensivering van werklocaties, of moet de draagkracht van de infrastructuur voldoende zijn voor het faciliteren van woon-werkverkeer.

Inbreiding en behoud identiteit van de dorpen
De gemeente Borne streeft naar het realiseren van woningen door middel van inbreiding. Tegelijkertijd wil de gemeente de identiteit van de dorpen zo veel mogelijk behouden. Inbreiding en verdichting kan ervoor zorgen dat de identiteit van dorpen veranderd. Daarom zijn (nieuwe) kaders nodig om te bepalen waar woningen wel en niet kunnen worden gerealiseerd, als het gaat om inbreiding.

Duurzame woningbouw en betaalbaar wonen
Gemeente Borne zet in op het klimaatbestendig maken van nieuwe en bestaande wijken door middel van klimaatadaptatie en klimaatmitigatie. Hiervoor dienen investeringen in de openbare ruimte, en eventueel in de bebouwing, gedaan te worden. De betaalbaarheid van de woningvoorraad kan daarmee onder druk komen te staan.

Concentratie (commerciële) voorzieningen en bereikbaarheid
Het huidig beleid geeft aan dat commerciële voorzieningen geclusterd moeten blijven in het centrum van Borne. Maatschappelijke voorzieningen kunnen wel vestigen in woonwijken. Dit heeft echter invloed op de bereikbaarheid van commerciële voorzieningen. Gezien de vergrijzing en samenhangend daarmee de afnemende mobiliteit, is het wellicht wenselijk om dagelijks winkelaanbod meer te spreiden over de gemeente.

Ruimte voor klimaatbestendigheid en druk op de ruimte
Gemeente Borne wil meer ruimte geven aan groen en water in bebouwd gebied. Dit onder andere vanwege klimaatbestendigheid, maar ook omdat het bijdraagt aan de leefbaarheid. Om meer ruimte aan groen en water te kunnen geven, moet er ruimte ‘gewonnen’ worden. Hierbij botst het met andere ruimtevragers:

- Minder ruimte voor de auto in bebouwd gebied, terwijl de auto (nog) het dominante vervoersmiddel in de gemeente is. Ook voor korte afstanden.
- Uitbreidingsvraag voor functies in het buitengebied gaat vaak ten koste van groen.

Stimuleren lopen en fietsen en het in stand houden van bereikbaarheid
Gemeente Borne streeft naar het stimuleren van lopen, fietsen en het gebruik van OV en wil hier meer ruimte voor bieden. Voor mensen die minder mobiel zijn is de auto van belang om mobiel te blijven. Het autoluw maken van het centrum en eventueel woonwijken kan de bereikbaarheid voor deze groep inperken.

Duurzame energie en netcongestie
Gemeente Borne wil inzetten op duurzaamheid, onder andere door duurzame energie op te wekken en elektrisch rijden aan te moedigen. Het net heeft weinig speling meer om dit op te vangen. Er zal (voor korte termijn) een prioritering nodig zijn en/of ingezet moeten worden op lokale oplossingen voor energieopwekking en –opslag.

Dag- en verblijfsrecreatie en draagkracht buitengebied
De gemeente wil inzetten op het stimuleren van dag- en verblijfsrecreatie. Hierbij ziet de gemeente voornamelijk kansen voor recreatiemogelijkheden in het buitengebied. Recreatie vergroot de druk op het buitengebied (waar al diverse belangen samenkomen). In hoeverre mag er in het buitengebied ruimte gereserveerd worden voor dag- en verblijfsrecreatie.

Intensieve veehouderij en milieunormen
In het buitengebied van Borne is momenteel intensieve veehouderij gevestigd. Deze bedrijvigheid botst met milieunormen en ontwikkelmogelijkheden. De intensieve veehouderij draagt ook niet bij aan het stimuleren van biodiversiteit en verbeteren van waterkwaliteit.

Verkleuring bedrijventerreinen en ruimte voor bedrijvigheid
In gemeente Borne zijn initiatieven om delen van bedrijventerreinen te verkleuren naar een andere functie. Deze initiatieven komen voort uit grote behoefte aan andere functies. Tegelijkertijd heeft gemeente Borne relatief weinig ruimte voor bedrijvigheid. Verkleuring van huidige bedrijventerreinen verkleind deze ruimte.

Nieuwe woonvormen en bestaande woningvoorraad
Een groot deel van de toekomstige woningvoorraad in gemeente Borne bestaat al (de huidige woningvoorraad). De behoeften veranderen door kleinere huishoudens (meer één en tweepersoonshuishoudens) en meer ouderen die zelfstandig wonen. De huidige woningvoorraad is niet toegespitst op deze behoeften. Woningsplitsing is nog niet voldoende verankerd in het huidig beleid van gemeente Borne.

Leegstaande karakteristieke gebouwen en initiatieven
In het buitengebied van gemeente Borne staan veel leegstaande karakteristieke panden. De gemeente heeft de voorkeur deze panden te vullen met een nieuwe openbare functie, zodat deze panden open blijven voor publiek. Voor ontwikkelaars is het transformeren naar wonen (private functie) echter vaak lucratiever.

Externe veiligheids- en milieunormen en initiatieven
Gemeente Borne heeft diverse normen op het gebied van externe veiligheid en milieu. Een deel van deze normen zijn vastgelegd in redelijk gedateerd beleid, terwijl we sinds de invoering van de Omgevingwet te maken hebben met nieuwe normen. De normen botsen regelmatig bij nieuwe initiatieven, waardoor wenselijke ontwikkelingen vertraging op lopen. Anderzijds is het vanwege leefbaarheid belangrijk voldoende rekening te houden met de normen.

Druk op de ondergrond vanuit verschillende invalshoeken
Vanuit verschillende onderwerpen is er ruimte in de bodem nodig. Ontwikkelingen in de bodem zijn vaak zeer complexer, in verband met het openbreken van de straat. Het is belangrijk om de verschillende ruimtegebruikers, zoals groen (wortelnetwerk), riolering, kabels en waterberging af te stemmen.

Keuze
Uit de inventarisatie van ambities en opgaven zijn diverse botsende belangen zichtbaar geworden. De mate waarin de ambities en opgaven botsen verschilt, maar het is belangrijk dat deze botsingen inzichtelijk zijn. Over deze botsende belangen zullen keuzes gemaakt moeten worden. Dit kan in het traject van de omgevingsvisie, maar de botsende belangen kunnen ook agenderend worden opgenomen in de omgevingsvisie. De keuze wordt in dat geval later gemaakt, bijvoorbeeld bij de uitwerking van een programma. Indien de keuze in de omgevingsvisie wordt gemaakt, is het belangrijk dat deze botsende belangen voldoende besproken worden tijdens het participatieproces.

6 Participatie



De omgevingsvisie legt de visie op de fysieke omgeving voor gemeente Borne voor de komende jaren op hoofdlijnen vast. Daarom is het belangrijk dat de omgevingsvisie breed gedragen wordt en is participatie een verplicht onderdeel. In het eerder doorlopen traject heeft al participatie plaatsgevonden. Deze participatie was voornamelijk gericht op het ophalen van informatie. Voorbeelden hiervan zijn de Bornse Dromen Dagen/Festival met inwoners en diverse themasessies met de gemeenteraad.

6.1 Belangrijke groepen voor participatie

In de wet is vastgelegd dat er voor de omgevingsvisie geparticipeerd moet worden. Er is niet vastgelegd met wie en wat de reikwijdte van de participatie moet zijn. Een uitgebreid participatieproces zorgt ervoor dat groepen zich gehoord voelen en dat de omgevingsvisie kan rekenen op draagvlak. Tegelijkertijd kost participatie tijd. Het is daarom belangrijk voldoende tijd voor participatie op te nemen in het projectplan om participatie goed in te kunnen vullen. Het is daarom belangrijk een duidelijk plan te hebben. Hieronder worden de doelgroepen vermeld die veelal worden betrokken bij externe participatie. Omdat niet alle doelgroepen op dezelfde manier betrokken wensen te zijn, wordt ook weergegeven op welk abstractieniveau ze meedenken:

Inwoners: Inwoners zijn divers (leeftijd, afkomst, sociaaleconomische status etc.) en bereik je op daardoor verschillende manieren. Om inwoners te betrekken is het belangrijk verschillende media in te zetten (e.g. social media, gemeenteblad, gemeentewebsite). Over het algemeen geldt dat inwoners liever meedenken met concrete initiatieven dan met abstractie visies. Het is belangrijk deze groep te betrekken om informatie op te halen en om te toetsen (raadplegen) of de concept/ontwerp omgevingsvisie aansluit.

Stakeholders en ketenpartners: De gemeente werkt veel samen met stakeholders en ketenpartners. Het is daarom belangrijk dat zij zich herkennen in de visie (begrip creëren). Deze doelgroepen kan je het beste betrekken door fysieke sessies te organiseren. Over het algemeen is deze groep goed in staat mee te denken op het abstracte niveau van een omgevingsvisie (adviseren).

- Stakeholders: bijvoorbeeld woningcorporatie, wijk- en dorpsraden, bewonersorganisaties, jongerenorganisaties, verenigingsleven, ondernemers(vereniging), onderwijsinstellingen, zorg- en welzijnsorganisaties, milieu- en natuurorganisaties etc. De dorpsplannen van Zenderen en Hertme worden ook betrokken in de omgevingsvisie.
- Ketenpartners: Provincie, Waterschap, buurtgemeenten, regio, GGD, Veiligheidsregio, Omgevingsdienst etc.

6.2 Participatie in drie fasen

Het participatieproces kan grofweg in drie fasen worden verdeeld, waarbij in iedere fase idealiter iedere groep betrokken wordt.

Fase 1 – raadplegen (trede 2): In deze fase is het belangrijk dat mensen worden geïnformeerd dat gemeente Borne aan de slag gaat met de omgevingsvisie. In deze fase is de participatie voornamelijk gericht op het ophalen van zoveel mogelijk en zo breed mogelijke informatie. Gemeente Borne heeft deze fase van participatie al doorlopen.

Fase 2 – herkennen en toetsen (adviseren, trede 3): In fase 2 van de participatie is er een concept/ontwerp versie van de omgevingsvisie. Het doel is om te kijken of doelgroepen de visie herkennen en of dit aansluit bij de verwachtingen. Afhankelijk van de betrokkenheid van de verschillende groepen participanten moet er een geschikt moment voor de participatie gekozen worden. Zodra er een ontwerpversie ligt is het belangrijk om met deze versie nogmaals langs alle doelgroepen te gaan. Voor iedere doelgroep is een informatiebijeenkomst hierbij een geschikte vorm, zodat de participanten eerst informatie krijgen over de hoofdlijn van de visie en de gemaakte keuzes, om vervolgens gedetailleerder in te gaan op onderdelen.

Fase 3 - ter inzagelegging (raadplegen, trede 2): Door de ontwerp-omgevingsvisie ter inzage te leggen heeft iedereen de mogelijkheid hier formeel op te reageren. Dit is de eerste stap in de wettelijke voorbereidingsprocedure. De ingediende zienswijzen zullen aan de hand van een reactie zienswijzen worden beantwoord en waar nodig zal de omgevingsvisie aangepast worden. Dit is de ontwerp omgevingsvisie (stap 2 wettelijke voorbereidingsprocedure). Deze ontwerp omgevingsvisie kan in de gemeenteraad worden gebracht voor vaststelling (stap 3 wettelijke voorbereidingsprocedure). Omdat de omgevingsvisie alleen bindend is voor de gemeenteraad, en verder geen juridische gevolgen heeft, is het niet mogelijk om na de ter inzagelegging nog in beroep te gaan.

6.3 Aandachtspunten bij participatie

- Participatie is een verplicht onderdeel van de omgevingsvisie. De omvang van het participatieproces is echter een keuze van de gemeenten zelf. Uitgebreid participeren kan de ontwerp-omgevingsvisie verbeteren doordat mensen vaker betrokken zijn bij de omgevingsvisie. Tegelijkertijd kost participatie tijd. Het is daarom belangrijk voldoende tijd voor participatie op te nemen in het projectplan om participatie goed in te kunnen vullen. Het is belangrijk hier een balans in te behouden.
- Transparantie over participatie is belangrijk. Tijdens een participatiemoment worden er veel verschillende ideeën geopperd, soms ook tegenstrijdige ideeën. Participanten ontvangen graag een terugkoppeling van de momenten, waarin wordt aangegeven wat er met de verzamelde input is gedaan. Het gaat hierbij niet alleen om de punten die opgenomen worden in de omgevingsvisie, maar juist ook over de punten die niet opgenomen worden.
- Het doel van participatie is dat mensen het (zo veel mogelijk) eens zijn met de omgevingsvisie en dat de visie breed gedragen wordt. Het is belangrijk alle doelgroepen te betrekken om te voorkomen dat een bepaald geluid niet wordt opgenomen in de omgevingsvisie. Be-

paalde doelgroepen, zoals jongeren, zijn echter lastiger te betrekken. Voor deze doelgroep is het soms nodig een apart participatiemoment te organiseren.

- Inwoners leveren graag inbreng op een gedetailleerd schaalniveau wat niet altijd aansluit bij een omgevingsvisie. Het is belangrijk hier met de communicatiestrategie voldoende aandacht voor te hebben zodat deelnemers weten waarover ze mee mogen denken. Dat er tijdens de participatie veel informatie opgehaald wordt die te gedetailleerd is, is onvermijdelijk. Hoewel dit niet altijd van waarde is voor de omgevingsvisie, kan het belangrijk zijn deze inbreng wel vast te leggen en te gebruiken voor bijvoorbeeld de uitwerking van bepaalde aspecten in de programma's.
- Richting vaststelling kan er vaak geconstateerd worden dat een visie minder concreet wordt. Voor sommige complexe keuzes is bijvoorbeeld meer informatie nodig, of is politiek geen draagvlak. Dan wordt er vaak gekozen om de desbetreffende opgave op een abstractere wijze op te nemen in de visie. Hier kan een mismatch ontstaan tussen het participatieproces wat vaak concrete informatie oplevert en het eindresultaat. Deelnemers herkennen zich op basis van de sessies niet goed in het eindresultaat. Hiervoor is wederom een goede communicatiestrategie essentieel.

Keuze: participatie met actieve communicatie
Door middel van actieve communicatie blijven inwoners op de hoogte van welke stappen er zijn gezet en wat er nog gaat gebeuren. Op deze manier weten inwoners waar ze aan toe zijn. Een optie hiervoor is om een webpagina toe te voegen aan de gemeentewebsite die als 'informatiebasis' kan dienen voor geïnteresseerden. Voor het bekend maken van de participatiemomenten is het handig om andere communicatiemiddelen in te zetten die geen actieve handeling van de participant vragen.

Met betrekking tot het te doorlopen participatieproces, is het volgende gekozen:

- Fase 1: raadplegen (trede 2). Deze fase is al doorlopen. Een enquête onder inwoners (inzet Borne Panel) over botsende belangen is van toegevoegde waarde.
- Fase 2: herkennen en toetsen (adviseren, trede 3). Deze fase moet nog doorlopen worden. Het is waardevol alle doelgroepen (inwoners, ketenpartners, stakeholders, ambtenaren en gemeenteraad en college) in deze fase minimaal 1 keer te betrekken.
- Fase 3: ter inzagelegging (raadplegen, trede 2). Dit is een wettelijke vereiste en kan niet worden overgeslagen.

7 Wettelijke vereisten en overwegingen

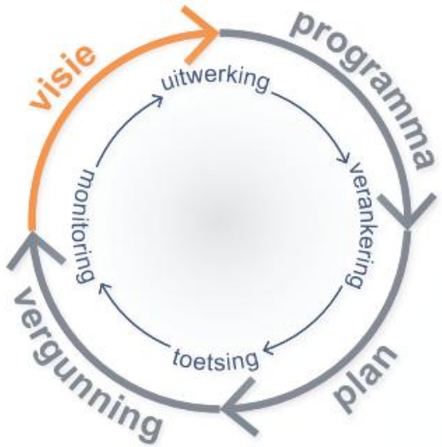


7.1 Borgen actualiteit

7.1.1 Hoe omgaan met in ontwikkeling zijnde beleidsstukken

De omgevingsvisie is geen eindpunt. In figuur 4 is de beleidscyclus afgebeeld. In de toekomst zal de visie door ontwikkelingen op details of meer fundamenteel aangepast moeten worden. Denk bijvoorbeeld aan nieuw beleid waarvan de resultaten later gereed zijn dan de vaststelling van de omgevingsvisie. Er zijn twee opties om hiermee om te gaan:

- De in ontwikkeling zijnde beleidsonderwerpen agenderend opnemen. Deze beleidsonderwerpen worden dan door het college als programma vastgesteld. Bij de evaluatie en actualisatie van de omgevingsvisie wordt bekeken of deze beleidsstukken om een aanpassing of aanvulling van de omgevingsvisie vragen.
- De in ontwikkeling zijnde beleidsonderwerpen agenderend opnemen, maar omdat het zeker is dat (sommige) van deze onderwerpen een effect gaan hebben op de omgevingsvisie wordt in de omgevingsvisie 1.0 een gerichte opdracht opgenomen om in de toekomst een aanvulling of verdieping te doen.



Figuur 4: Schematische weergave cyclus omgevingswet

7.1.2 Omgevingsvisie dagvers houden

Bij nieuwe (beleids)opgaven is de omgevingsvisie leidend. Als er nieuwe inzichten ontstaan, wordt bekeken of een aanpassing van de omgevingsvisie nodig is. Het bijwerken van de omgevingsvisie naar de actualiteit kan het gevolg zijn van:

- nieuwe inzichten in uitwerkingstrajecten over thema's en gebieden;
- nieuwe opgaven die nog niet in de omgevingsvisie staan;
- het niet meer aansluiten op opgaven in de samenleving en de beoogde strategie daarbij.

Er kan dus sprake zijn van een kleine of grotere aanpassing als gevolg van een nieuw inzicht. Dat gebeurt als blijkt dat de omgevingsvisie niet meer actueel is. Dit moet constant in de gaten gehouden worden. Het is goed om bij de aanpassing van de omgevingsvisie te laten zien hoe de participatieprocedure is ingepast. Hoe inwoners en betrokken partijen moeten meedenken en meebeslissen bij een eventuele aanpassing is afhankelijk van hoe ingrijpend de aanpassing is.

Keuze
Aandacht voor het borgen van actualiteit is belangrijk. Het is bekend dat tijdens het opstellen van de omgevingsvisie ook andere beleidsstukken in ontwikkeling zijn en dat een aantal beleidsstukken al klaarliggen voor vaststelling. Dit zijn de volgende beleidsstukken:

- Mobiliteitsvisie
- Groenambitieplan
- Speelbeleid
- Economische visie
- Stedenbouwkundige centrum visie
- Woonzorgvisie
- IBOR

Uit bovenstaande stukken worden relevante uitspraken op strategisch niveau opgenomen in de omgevingsvisie. Bij bovenstaande stukken heeft al participatie met de gemeenteraad plaatsgevonden en is vaststelling voorzien. Door de strategische uitspraken mee te nemen in de omgevingsvisie voorkom je dat er op korte termijn een flinke actualisatieslag nodig is.

Voor beleidstukken die nog minder ver in de ontwikkeling zijn, wordt gedurende het proces van de omgevingsvisie inzichtelijk gemaakt welke status deze stukken hebben en hoe groot de kans op vaststelling is. Van documenten die al ver in het proces zitten kan de strategische hoofdlijn worden overgenomen. Bij documenten die nog in de beginfase zitten wordt aangeraden de komst van het nieuwe beleidsstuk agenderend op te nemen zonder de hoofdlijn in de omgevingsvisie te verankeren. Pas bij een actualisatieslag van de omgevingsvisie worden deze documenten dan opgenomen in de visie.

Met betrekking tot het dagvers houden van de omgevingsvisie, nemen we in de omgevingsvisie op nemen om de hoeveel jaar de omgevingsvisie minimaal geëvalueerd dient te worden. Evaluatie betekent niet per definitie dat aanpassingen nodig zijn. De conclusie kan ook zijn dat de omgevingsvisie nog goed aansluit op de ambitie van de gemeente. Geadviseerd wordt om minimaal iedere 4 jaar een evaluatie van de omgevingsvisie uit te voeren.

7.2 Beleidshuis, uitwerking programma's en bevoegdheden Gemeenteraad en College

Van groot belang voor een goed werkende beleidscyclus, is een structureel sterk samenhangend beleidshuis. Een beleidshuis omvat al het gemeentelijk beleid, op een logische wijze gestructureerd. Bij een integraal beleidshuis is sprake van twee typen afstemming:

- Verticale samenhang: Goede, wederzijdse afstemming tussen de instrumenten op de verschillende niveaus: strategisch (omgevingsvisie), tactisch (beleid/programma's) en operationeel (omgevingsplannen, omgevingsvergunningen, projectuitvoering en monitoring).
- Horizontale samenhang: Goede, wederzijdse afstemming inhoudelijk tussen de verschillende beleidsdocumenten (thema's).

Uitgangspunten bij het beleidshuis zijn:

- **Onderscheid in strategisch** (omgevingsvisie)**, tactisch** (programma's) **en operationeel beleid** (omgevingsplan)**:** Het beleid op

het strategisch niveau geeft de hoofdkoers voor de ontwikkelingsrichting, houding, werkprocessen en positie van de gemeente. De hoofdkeuzes uit dit beleid worden op tactisch niveau verder uitgewerkt en ingevuld. In de beleidsdocumenten op het operationele uitvoeringsgerichte niveau wordt het tactisch beleid uitgewerkt naar concrete acties, maatregelen en projecten. Belangrijk is dat op de verschillende niveaus structureel afstemming plaatsvindt.

- **Strategisch beleid fysiek domein primair in omgevingsvisie**: Bij aanpassing van de strategische koers wordt dat aangepast in de omgevingsvisie. Hiermee waarborg je een integrale belangenafweging. Het is belangrijk ook na te gaan welke effecten de aanpassing heeft voor andere beleidsthema's om botsingen te voorkomen.
- **Spaarzaamheid bij opstellen van nieuwe beleidsdocumenten:** Bij een nieuw beleidsvoornemen wordt het bestaande beleid geëvalueerd en nagedacht of een geheel nieuw beleidsdocument nodig is, of dat aanpassing van bestaand beleid of integratie met/in ander beleid mogelijk is. Hierdoor wordt voorkomen dat het aantal beleidsdocumenten alsmaar toeneemt. Het overzicht neemt daarmee af en de kans op onbedoelde tegenstrijdigheden neemt toe.

In programma's formuleert de gemeente (de maatregelen die leiden tot) de beleidsmatig vastgelegde en gewenste kwaliteit zoals vastgelegd in het strategisch beleid. Een programma bevat:

- een uitwerking van het te voeren beleid voor de ontwikkeling, het gebruik, het beheer, de bescherming of het behoud daarvan; en/of,
- maatregelen om aan een of meer omgevingswaarden te voldoen en/of een of meer andere doelstellingen voor de fysieke leefomgeving te bereiken.

Onder de omgevingswet bestaan er 4 sturingsinstrumenten, namelijk de omgevingsvisie, het programma, het omgevingsplan en de omgevingsvergunning. De gemeenteraad is bevoegd om de omgevingsvisie en het omgevingsplan vast te stellen. De gemeenteraad bepaald daarmee dus op strategisch niveau de ambities en doelen en legt deze ook in de regels van het omgevingsplan vast. Het college is bevoegd om het programma en de omgevingsvergunning vast te stellen. De op te stellen programma's moeten altijd passen binnen de omgevingsvisie en het college heeft een informatieplicht aan de gemeenteraad. Indien een programma niet past binnen de omgevingsvisie kan het college dit programma niet aannemen, tot dat de gemeenteraad de omgevingsvisie dusdanig aanpast dat het programma er binnen past. De gemeenteraad is echter niet verplicht dit te doen, aangezien de omgevingsvisie boven het programma staat.

Keuze
Het is belangrijk om binnen gemeente Borne aandacht te hebben voor het structureren van beleid op een manier die aansluit bij het beleidshuis. Dit houdt ook in dat de omgevingsvisie zich beperkt tot uitspraken op strategisch niveau. De uitwerking op tactisch en operationeel niveau vinden plaats in de programma's of in het omgevingsplan.

Het beleid van gemeente Borne bevat momenteel nog uitspraken van verschillende niveaus in één document. Om het beleidshuis optimaal in te kunnen richten, is het belangrijk om bij de huidige beleidsdocumenten inzichtelijk te maken wat strategisch, tactisch en operationeel is. Op deze manier kunnen de beleidsdocumenten op de juiste plek binnen het beleidshuis worden geplaatst.

7.3 Kostenverhaal

Met de Omgevingswet is het kostenverhaal en de financiële bijdragen los van elkaar komen te staan. Gemeenten kunnen zelf de kiezen om dit te borgen in de omgevingsvisie of in een (omgevings)programma. In een van deze documenten moet de gemeente ten behoeve van de afdwingbare financiële bijdragen de onderbouwing opnemen van de functionele samenhang tussen aangewezen activiteiten en het initiatief en ten behoeve van de vrijwillige financiële bijdrage:

- een onderbouwing op te nemen van de omvang van de bijdragen op basis van een kostenplaatje en planning van de ontwikkeling van een gebied;
- activiteiten aan te wijzen waarover in een overeenkomst bepalingen over financiële bijdragen worden opgenomen;

De gemeente mag zelf bepalen of zij bovenstaande opneemt in een omgevingsvisie of in een (omgevings)programma.

- In de omgevingsvisie spreekt de gemeente de ambitie uit voor het gehele gebied op lange termijn. De uiteindelijke invulling, fasering en looptijd wordt voor een groot deel bepaald door initiatiefnemers. De omgevingsvisie wordt, hoewel hij dagvers wordt gehouden, vastgesteld voor een lange periode. Toekomstige ontwikkelingen zijn daardoor niet altijd scherp tijdens het opstellen van de visie.
- Een programma gaat over de uitwerking en uitvoering van de omgevingsvisie en kan meer in detail gaan over een specifiek onderwerp. Het kostenverhaal en de financiële bijdragen zijn bovendien veel dynamischer van aard dan de omgevingsvisie en past daardoor beter bij de kortere termijn waarop een programma ziet en de makkelijke aanpassingsslagen die daarop kunnen plaatsvinden.

Keuze
De omgevingsvisie bevat uitspraken op een strategisch niveau. De exacte uitwerking van het kostenverhaal past niet binnen dit niveau. Daarom worden in de omgevingsvisie de hoofdlijnen rondom het kostenverhaal en financiële bijdrage opgenomen, maar wordt een verdere uitwerking elders gedaan. Zo wordt er voldaan aan de wettelijke eisen die de Omgevingswet hieraan stelt.

7.4 Digitaal stelsel omgevingswet

Uiteindelijk moet de omgevingsvisie opgenomen worden in het digitaal stelsel omgevingswet (DSO). Zo is de informatie uit de omgevingsvisie

eenvoudig te vinden. Het opnemen van een omgevingsvisie in het DSO kan op meerdere manieren.

- Een pdf-rapportage integraal opnemen in het DSO. Dit is een pragmatische oplossing, zeker als in het verleden een pdf-rapportage opgesteld is. Maar dit is niet zoals het DSO bedoeld is.
- Opstellen van de omgevingsvisie binnen de plansoftware. Dit is wel zoals het bedoeld is in het DSO. Wanneer namelijk de teksten en beelden rechtstreeks ingeladen worden in het DSO en correct geannoteerd en gekoppeld worden aan gebieden is de informatie beter vindbaar. Hierbij kunnen ook nog keuzen worden gemaakt over de vraag of er met deelgebieden wordt gewerkt en in welke mate de tekst geannoteerd wordt.

Keuze
Er is gekozen om voor te sorteren met de omgevingsvisie op de eisen rondom publicatie STOP-TPOD. Dit is ook de manier waarop het DSO bedoeld is. Mocht blijken dat technische ontsluiting niet mogelijk is via STOP-TPOD, dan kan teruggevallen worden op de publicatie met behulp van een Pdf-bestand via het DSO.

7.5 Toepassing milieubeginselen

Bij het uitwerken van de Omgevingsvisie moet je het milieu vanaf het begin meenemen. Echter weegt milieu niet per definitie het zwaarste, want er moet altijd een afweging gemaakt worden met andere zaken, zoals de maatschappelijke behoefte en de noodzaak van bepaalde ontwikkelingen. In de omgevingsvisie moet je minimaal aandacht hebben voor de milieubeginselen zoals in de Omgevingswet (artikel 3.3.) staan. Dat zijn de beginselen van:

- voorzorg;
- preventief handelen;
- bestrijding aan de bron;
- de vervuiler betaalt.

Keuze
Door de toepassing van de milieubeginselen in een aparte paragraaf in de omgevingsvisie te behandelen, wordt er voldaan aan de wettelijke vereisten.

7.6 Plan-m.e.r.-procedure

De omgevingsvisie moet rekening houden met alle relevante milieuaspecten. Voor een omgevingsvisie die kaderstellend is voor toekomstige MER-plichtige besluitvorming, moet dit in een planMER-beoordeling onderbouwd worden. Een omgevingsvisie is kaderstellend als deze de criteria of modaliteiten bevat voor goedkeuring of uitvoering van projecten door het bevoegd gezag dat uiteindelijk de toestemming moet geven voor een project. Een kader moet concreet genoeg zijn en is in zekere mate bindend voor een later besluit. Dit later te nemen besluit moet MER-plichtig of MER-beoordelingsplichtig zijn. De inhoud van een omgevingsvisie bepaalt daarmee of er een MER-plicht is.

Ter duiding: Wanneer is een planMER wel of niet verplicht?

- De gemeente benoemt dat ze in een bepaalde periode op zoek gaat naar ruimte voor nieuwe woningen: In dit geval is het wel belangrijk een milieuafweging te maken, maar omdat er nog geen optionele locaties zijn is er geen planMER-beoordeling mogelijk.
- De gemeente benoemd locaties die in aanmerking zouden kunnen komen voor woningbouw: In dit geval spreekt de gemeente een concretere ambitie uit, maar hiermee is het nog steeds verkennend en dus geen kaderstellend besluit en dus is er geen planMER-beoordeling mogelijk.
- De gemeente wijst concrete ontwikkellocaties aan: dit is een kaderstellend besluit want een initiatief binnen deze aanwijzing zou toegestaan moeten worden. Een planMER-beoordeling is noodzakelijk.

In sommige gevallen is een planMER dus verplicht. Maar ook als deze verplichting er niet is kan gekozen worden om een planMER te doorlopen. De voordelen om dit te doen zijn:

- Het is verplicht de milieubelangen mee te wegen in de ontwikkeling van de omgevingsvisie. Een planMER is daar een vorm voor.
- Het planMER proces kan handvatten en houvast bieden in de communicatie en participatie. Het kan helpen bij het maken of het beargumenteren van bepaalde keuzes. Ook wordt de planMER procedure aan de hand van een aantal stappen doorlopen die houvast kunnen bieden in het participatieproces van de omgevingsvisie.

De nadelen van een vrijwillige planMER in de omgevingsvisie:

- Een planMER is een ingewikkelde procedure en kan daardoor leiden tot een langere doorlooptijd van de omgevingsvisie.
- Een planMER is een relatief kostbaar proces.
- Vaak zijn de strategische doelen uit de omgevingsvisie lastig te vertalen naar de informatie die een planMER nodig heeft. Veelal wordt de planMER hierdoor abstract en worden conclusies getrokken als: hiervoor is aanvullend onderzoek/meer informatie noodzakelijk.
- Indien bij de omgevingsvisie een planMER doorlopen wordt en deze omgevingsvisie leidt tot een project wat MER-plichtig is, dan moet voor dit project alsnog een projectMER doorlopen worden.

Keuze
Het is op dit moment nog onduidelijk welke ontwikkelingen een plek moeten krijgen in de omgevingsvisie. Uitgaande van een richtinggevende omgevingsvisie is het niet de verwachting dat er kaderstellende beslissingen worden genomen in de omgevingsvisie. Hierdoor hoeft er voor de omgevingsvisie geen plan-m.e.r. procedure gestart te worden, maar deze uit te voeren bij de daadwerkelijke planontwikkeling.

Mochten toch kaderstellende uitspraken gedaan worden, dan wijzigt deze keuze en zal er een plan-m.e.r. procedure doorlopen moeten worden.

Ruimte. Mensen. Toekomst.

Amsterdam
Nachtwachtlaan 20
1058 EA Amsterdam
+31 (0)20 506 19 99

‘s-Hertogenbosch
Willemsplein 2
5211 AK ’s-Hertogenbosch
+31 (0)73 208 91 55

Venlo
Industriestraat 94
5931 PK Tegelen
+31 (0)77 373 06 01

info@bro.nl
www.bro.nl

BRO